

Projekt

z dnia 17 września 2025 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY MIASTA SŁUPCY**

z dnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2025 - 2028

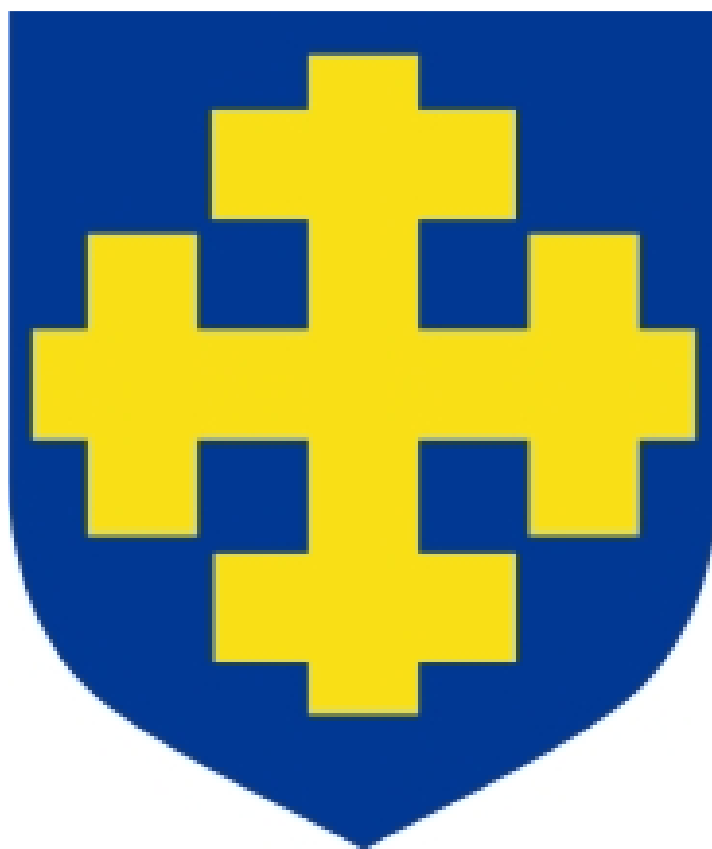
Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r., poz.1465 ze zm.) oraz art.87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Miasta Słupcy *uchwala*, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2025 - 2028 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Słupcy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA SŁUPCY NA LATA 2025-2028

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

MARZEC 2025

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta.....	20
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Miasta Słupcy ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	24
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	24
5.2.2. Zarys historii miasta.....	25
5.3. Dziedzictwo materialne i zabytki o najwyższym znaczeniu dla Miasta Słupcy.....	27
5.3.3. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	34
5.4. Dziedzictwo niematerialne.....	34
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	37
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	37
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	38
5.5.5. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	38
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	40
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	41
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT.....	43
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	45
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	48
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	49
9.1. Dotacje.....	50
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	52
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	54
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	55
10. Bibliografia.....	57
11. Spis tabel, rysunków i zdjęć.....	57
12. Załączniki.....	58

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi miasta poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny miasta, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2017-2020, który został przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/191/17 Rady Miasta Słupcy z dnia 14 września 2017 r. oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2021-2024, który został przyjęty Uchwałą Nr XXVI/200/2021 Rady Miasta Słupcy z dnia 30 września 2021 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 31 grudnia 2025 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: (i) strefy planistyczne i (ii) gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić (i) obszary uzupełnienia zabudowy oraz (ii) obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykonywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu miasta, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji miasta, poprawy przepływu informacji pomiędzy miastem, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym miasta. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 01.12.2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

– Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

– Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Miasta Słupcy wynikające z dokumentów na poziomie:

wojewódzkim: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024, Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego, Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania, Strategia Rozwoju Wielkopolski Wschodniej;

powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Słupeckiego 2021-2030

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 został przyjęty Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2022 r., poz. 58).

Podstawowym zadaniem Programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie przedstawione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego oraz przedstawiony został w formie tabelarycznej zasób zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, a także znajdujących się w ewidencji zabytków będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkich Samorządowych Jednostek Organizacyjnych.

W Programie wyznaczono pięć celów wraz z zadaniami oraz podmioty odpowiedzialne za realizację zadań, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:
Cel 1: Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.
 2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych.
 3. Popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
 4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Cel 2: Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel 3: Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa.

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.
 2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
 3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.
- Cel 4: Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunki działania:

1. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze.

2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel 5: Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych.
2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

• **Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego**

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego został przyjęty Uchwałą Nr LI/1000/23 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 marca 2023 r.

Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie. Należy pamiętać, że obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu, jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu.

Audyt zawiera m.in. zawiera granice i wykaz wszystkich krajobrazów w województwie (mapa i pliki shp) oraz zestawienie krajobrazów w poszczególnych gminach. Każdy krajobraz jest oznaczony unikalnym numerem id, za pomocą którego w szybki sposób można odszukać dany krajobraz.

W Audycie zaprezentowano karty oceny wszystkich krajobrazów, w podziale na krajobrazy priorytetowe i pozostałe (niemające statusu krajobrazu priorytetowego).

Przedstawiono także dane dotyczące krajobrazów priorytetowych – wykaz, zestawienie w podziale na gminy, granice, lokalne formy architektoniczne oraz szczegółowe analizy krajobrazów priorytetowych składające się z: tekstów, załączników graficznych i zdjęć. Zamieszczono również katalog z plikami shapefile, który jest zbiorem obiektów użytych na załącznikach graficznych.

• **Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku**

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku została przyjęta Uchwałą Nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne te stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym, również poprzez zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wyznaczono – wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Zadaniem Samorządu Województwa będzie wzmacnianie tożsamości regionalnej przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości zarówno poprzednich jak i współczesnych pokoleń. Wyzwaniem jest nie tylko pielęgnowanie poczucia polskości i umacnianie regionalizmu wśród Wielkopolan, ale także promowanie specyfiki i osiągnięć Wielkopolski, zarówno w kraju jak i zagranicą. Samorząd Województwa będzie pełnić funkcje inicjującą i koordynującą w procesie propagowania wartości europejskich, jako ważnego elementu kształtowania świadomości obywatelskiej i kulturowej mieszkańców całego regionu.

W Strategii wyodrębniono cele strategiczne oraz przypisano im cele operacyjne i kluczowe kierunki interwencji. Poniżej wskazano te, które powiązane z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.

Cel operacyjny 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.

Kluczowy kierunek interwencji: Wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury.

Dla wzmocnienia potencjału kulturowego Samorząd Województwa za istotne uznał tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji, miejsc spotkań dla różnych grup społecznych, gdzie dokonuje się edukacja kulturalna – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji, zdolności do twórczego i innowacyjnego myślenia. Wzmocnienie potencjału kulturowego to także zwiększenie udziału mieszkańców w szeroko rozumianej ofercie spędzania czasu wolnego i współdecydowaniu o przestrzeni publicznej. W Wielkopolsce, w rozwoju przemysłu czasu wolnego dużą rolę będzie odgrywać także odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich (m.in. w rozwoju turystyki) oraz szlaków turystyki kulturowej.

W dokumencie wyznaczone pakiety działań także dla obszaru dziedzictwo kulturowe. Podkreślono, że Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

1. Rozwój wielkopolskich instytucji kultury. Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.
2. Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski – Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

1. Wielka Pętla Wielkopolski – jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.
2. Wielkopolska BIKE – Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną).

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania został przyjęty Uchwałą Nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r. (Dz. U. Woj. Wielkopolskiego z dnia 15 kwietnia 2019 r., poz. 4021).

Jest to jeden z podstawowych dokumentów wyznaczających kierunki rozwoju regionu jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Dokument określa najistotniejsze uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, model rozwoju przestrzennego, politykę przestrzenną i rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, obejmujące wszystkie zagadnienia istotne dla planowania przestrzennego.

W Planie omówiono szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego, które stanowi ważny element struktury przestrzennej krajobrazu Wielkopolski. Jest świadectwem historii, wpływającym na jakość życia lokalnych społeczności. Zintegrowana ochrona środowiska kulturowego oraz kompleksowe gospodarowanie całym krajobrazem umożliwia harmonijny i zrównoważony rozwój, wpływa na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjności miast, miasteczek i obszarów wiejskich. Zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wpływają na kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej. Wykorzystanie historii, zabytków i tradycji

podkreśla odrębność kulturową i istnienie regionalnej różnorodności. Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego oraz oparte na niej działania na rzecz pielęgnowania i kształtowania tożsamości wymaga wskazania obszarów ochrony krajobrazu kulturowego.

W Planie wyznaczono granice obszaru ochrony krajobrazu kulturowego, dla którego zostały włączone gminy, w obrębie których znajdują się:

- a) obszary, na których zachowały się obiekty lub obszary o specyficznych i charakterystycznych cechach dla miejscowej tradycji budowlanej, osadniczej i gospodarczej.
- b) obszary, na terenie których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Na terenie Wielkopolski szlakami o znaczeniu międzynarodowym są: Droga św. Jakuba, Europejski Szlak Cysterski, Europejski Szlak Romański; szlakami o znaczeniu krajowym: unikatowy w skali kraju Szlak Piastowski oraz Szlak Bursztynowy; szlakami o znaczeniu regionalnym: trakt Królewsko-Cesarski, Trasa Kórnicka, Wielkopolski Szlak Wiatraczny, Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki oraz Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie,
- c) obszary występowania cech charakterystycznych dla grup regionalnych.

W granicach obszaru znalazły się gminy, na terenie których znajdują się wyżej wymienione obiekty i obszary cenne kulturowo. Ze względu na specyfikę przedmiotów ochrony wyznaczony obszar dzieli się na cztery podtypy, w granicach których znalazły się:

- a) gminy, w granicach których zlokalizowane są obiekty o najwyższych wartościach, w tym: pomniki historii istniejące i proponowane, obiekt proponowany do ujęcia jako Znak Dziedzictwa Europejskiego, obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski, obiekty znajdujące się na przebiegu szlaków kulturowych (związanych tematycznie ze szlakiem), obiekty znajdujące się na przebiegu szlaku delegowanego do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- b) gminy, w granicach których znajdują się historyczne układy przestrzenne miast i wsi, w tym: układy przestrzenne objęte ochroną jako Pomnik Historii oraz proponowane do objęcia tą formą ochrony, układy przestrzenne ujęte w rejestrze zabytków, obszary cenne kulturowo związane z kształtowaniem się przestrzeni miast, które proponuje się do objęcia ochroną w formie parków kulturowych;
- c) gminy, w granicach których występują obszary cenne kulturowo, w tym: istniejące parki kulturowe, obszary cenne kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków kulturowych, obszar delegowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszary ujęte w Czerwonej księdze Krajobrazów Polski, park narodowy i parki krajobrazowe o wyjątkowych walorach kulturowych, obszary na których zachowały się materialne i niematerialne cechy charakterystyczne dla grup regionalnych;
- d) gminy, w granicach których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Obiekty z terenu Miasta Słupcy nie zostały wyróżnione w dokumencie.

• Strategii rozwoju Wielkopolski Wschodniej 2040

Strategii rozwoju Wielkopolski Wschodniej 2040 została przyjęta Uchwałą Nr 5895/2022 przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego dnia 1 grudnia 2022 r.

Podstawowym założeniem Strategii jest nowe spojrzenie na Wielkopolskę Wschodnią, koncentrujące się na identyfikacji nowych potencjałów rozwojowych, których wykorzystanie może być kluczowe dla przyszłego rozwoju tej części województwa. Zdefiniowanie strategicznych, z punktu widzenia społeczności subregionu, celów rozwoju powiązanych ze specyficznymi potrzebami i obszarami budowania trwałych przewag konkurencyjnych obszaru, jest ważnym elementem procesu kompleksowej i sprawiedliwej transformacji społeczno-gospodarczej.

Wielkopolska Wschodnia, obejmuje pod względem przestrzennym powiaty: kolski, koniński, słupecki i turecki oraz Miasto Konin, jest jednym z kluczowych obszarów w regionie, który ze względu na swój indywidualny charakter i zachodzące zjawiska społeczne, gospodarcze i przestrzenne, wymaga odpowiednio zaplanowanego i ukierunkowanego wsparcia, wykraczającego poza działania przewidziane dla całego obszaru województwa wielkopolskiego.

Struktura celów Strategii składa się z: dwóch poziomów celów – strategicznych i zintegrowanych celów operacyjnych, kierunków interwencji, a także planowanych działań i ich charakterystyki pełniącej rolę ramowego planu działań. Bezpośredni wpływ na realizację wizji rozwoju mają trzy cele strategiczne, które będą realizowane przez sześć celów operacyjnych, stanowiących łącznie swego rodzaju ścieżkę dojścia do wizji, traktowanej jako celu głównego dokumentu. Poniżej wskazano te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny: Aktywne, świadome i włączające społeczeństwo tworzące wspólnotę wartości.

Kierunek interwencji: Wzmacnianie tożsamości lokalnej i subregionalnej.

Planowane działania: Poprawa dostępności mieszkańców do potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju edukacji itp., w tym m.in.:

- ~ wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, poprzez m.in. inwestycje w infrastrukturę kultury, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury, rozwój kapitału intelektualnego na rzecz świadczenia usług społecznych oraz tworzenie oferty kulturalnej odpowiadającej.
- ~ promocja potencjału kulturowego i kreatywnego subregionu, zarówno na poziomie krajowym, regionalnym, jak i lokalnym, w różnych środkach masowego przekazu, ale i poprzez działania samorządów lokalnych, lokalne organizacje pozarządowe, w tym poprzez kampanie informacyjno-promocyjne.

Cel strategiczny: Spójna i atrakcyjna przestrzeń do zamieszkania i wypoczynku odporna na zmiany klimatu.

Zintegrowany cel operacyjny: Przyjazne miasta i wsie.

Kierunek interwencji: Kształtowanie sieci atrakcyjnych przestrzeni publicznych.

Planowane działania: Kształtowanie i utrzymanie obszarowych przestrzeni publicznych w postaci terenów zieleni i terenów rekreacji i wypoczynku w strefach zabudowy miejskiej i wiejskiej oraz powiązanie ich z systemem przyrodniczym, w tym m.in.:

- ~ rewitalizacja techniczna centrów miast i wsi m.in. poprzez zachowanie cech architektonicznych obiektów zabytkowych i dbałość o estetykę obiektów nie zabytkowych, odbetonowanie przestrzeni wspólnych i wprowadzanie elementów zieleni i wody jako integralnej ich części, wprowadzanie różnorodnej roślinności i podłoży strukturalnych i przepuszczalnych;
- ~ rewaloryzacja i kształtowanie obszarów zieleni urządzonej, w tym parków miejskich i parków w zespołach rezydencjonalnych, zieleńców, zieleni towarzyszącej obiektom sportowym i rekreacyjnym, zieleni cmentarzy, zieleni izolacyjnej, m.in. poprzez ochronę istniejącego drzewostanu przed wycinką i uszkodzeniami, zachowanie lub odtworzenie historycznych cech obszarom zabytkowym, uwzględnianie kompozycji przestrzennej, powiązań widokowych, układu nasadzeń i składu gatunkowego roślinności, elementów małej architektury, wykorzystanie koncepcji sadzenia gęstych zagajników Miyawaki, zapewniających spójność obszarów zieleni miejskiej i wiejskiej z systemem przyrodniczym subregionu.

Kierunek interwencji: Racjonalne gospodarowanie przestrzenią.

Planowane działania: Zachowanie i ochrona najcenniejszych walorów krajobrazowych Wielkopolski Wschodniej, w tym m.in.:

- ~ zachowanie i ochrona walorów kulturowych m.in. poprzez prowadzenie analiz wartości kulturowych i stanu zachowania obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego, wzmacnianie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów i obszarów zabytkowych, zachowanie i ochronę historycznych układów rozplanowania, prowadzenie działań na rzecz zachowania historycznych wartości krajobrazu, objęcie formami ochrony zabytków najcenniejszych obszarów i obiektów dziedzictwa kulturowego.

• Strategia Rozwoju Powiatu Słupeckiego 2021-2030

Strategia Rozwoju Powiatu Słupeckiego 2021-2030 została przyjęta Uchwałą Nr XLIX/294/2022 Rady Powiatu Słupeckiego z dnia 24 lutego 2022 r.

Strategia jest kluczowym dokumentem, w którym na podstawie diagnozy aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz opinii mieszkańców zebranych w ankiecie, określono zarówno mocne strony decydujące o potencjale powiatu, jak i obszary problemowe, którym w kolejnych latach stanowić mogą wyzwania dla zachowania dynamicznego i zrównoważonego rozwoju.

W procesie tworzenia i realizacji Strategii punktem wyjściowym jest określenie misji i wizji powiatu. Są to dwa elementy, które w pierwszej kolejności ukazują w sposób czytelny i spójny najważniejsze kierunki rozwoju.

Misja: Misją Powiatu Słupeckiego jest wykorzystanie potencjału gospodarczego, turystyczno-przyrodniczego oraz historycznego na rzecz zrównoważonego rozwoju, którego celem jest poprawa jakości życia mieszkańców oraz ochrona środowiska naturalnego.

Wizja: Powiat Słupecki jest miejscem przyjaznym mieszkańcom, z atrakcyjną ofertą dla turystów, który rozwija się w sposób zrównoważony, dbając zarówno o podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej, jak i stan środowiska naturalnego.

Wśród wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych wraz z działaniami wskazano takie, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny I: Wzrost poziomu życia mieszkańców powiatu słupeckiego poprzez wzmocnienie jego kapitału społecznego.

Na standard oraz jakość życia na danym obszarze wpływa także szeroka i zróżnicowana oferta kulturalna. Na terenie powiatu słupeckiego, dzięki jego walorom przyrodniczym, już obecnie odbywa się wiele imprez sportowo-kulturalnych, które nie tylko przyciągają turystów, ale stanowią atrakcję dla mieszkańców. Strategia przewiduje zatem działania, które pozwolą na szerszą promocję tych wydarzeń oraz wsparcie ich organizatorów. Jednocześnie w celu podnoszenia jakości oferowanych usług turystycznych prowadzona będzie modernizacja infrastruktury, w tym obiektów kulturalnych.

Cel operacyjny 1.4. Poszerzenie oferty kulturalnej powiatu słupeckiego.

Działania:

- ~ Rozwój oraz promocja imprez cyklicznych opartych na lokalnym potencjale historycznym, turystycznym, przyrodniczym i kulturowym.
- ~ Wykorzystanie istniejącej infrastruktury na obszarach wiejskich na cele kulturalne.
- ~ Budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie obiektów kulturalnych.
- ~ Współorganizacja imprez o charakterze kulturalnym.

Cel strategiczny III: Wzmocnienie konkurencyjności lokalnego rynku pracy oraz wykorzystanie potencjału gospodarki w powiecie słupeckim.

Cel operacyjny 3.2. Promocja powiatu słupeckiego oraz wzmocnienie współpracy tworzących go jednostek samorządu terytorialnego.

Działania:

- ~ Promocja lokalnych produktów, atrakcji turystycznych i kulturalnych oraz walorów krajobrazowych i środowiskowych powiatu.
- ~ Aktualizacja i opracowanie biuletynów informacyjno-promocyjnych.
- ~ Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej na terenie powiatu.
- ~ Wzmocnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji powiatu.
- ~ Organizacja oraz wsparcie promocji imprez i wydarzeń kulturalnych o zasięgu ogólnokrajowym i międzynarodowym.

W rozdziale „Dziedzictwo lokalne” opisano m.in. historię, zabytki z terenu powiatu słupeckiego. Podkreślono, że jest obszarem bogatym w cenne zabytki i miejsca atrakcyjne turystycznie. Najlicniejszą grupę tworzą zabytki sakralne – kościoły wraz z przyległościami, cmentarze oraz zespoły dworskie i pałacowe. Do najdawniejszych zachowanych zabytków zaliczyć można dwa grodziska kultury łżyckiej, w tym w Słupcy.

Wyróżniono także historyczne układy miejskie, w tym miasta Słupca, objęte ochroną poprzez wpisanie do rejestru zabytków. Liczne z pałaców są nieużywane i znajdują się w złym stanie technicznym. Mimo, że Powiat Słupecki dofinansowuje prace konserwatorskie, restauratorskie i remontowe obiektów zabytkowych, kwoty te są niewystarczające. Omówiono jak wygląda promowanie kultury na terenie powiatu. W powiecie znajduje się jedno muzeum (Muzeum Regionalne w Słupcy), którego instytucją prowadzącą jest Miasto Słupca. Rokrocznie odwiedza je ponad 3000 osób. Wyjątkiem był rok 2020 r., w którym ze względu na pandemię placówka przez dłuższy okres nie była dostępna dla zwiedzających (jedynie 536 odwiedzających).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty na poziomie miasta, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

Strategia Rozwoju Miasta Słupcy na lata 2025-2035

Strategia Rozwoju Miasta Słupcy na lata 2025-2035 została przyjęta Uchwałą Nr VI/26/2024 Rady Miasta Słupcy z dnia 12 września 2024 r.

Strategia stanowi kluczowe narzędzie długofalowego zarządzania gminą. Dokument ten wytycza strategiczne kierunki rozwoju Miasta Słupcy do roku 2035, co pozwoli zapewnić stabilność i ciągłość działań władz lokalnych, niezależnie od zmieniającej się sytuacji politycznej. Strategia umożliwia również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: zasoby ludzkie, środowisko przyrodnicze i kulturowe, infrastruktura czy finanse.

Misja: W 2035 roku Gmina Miejska Słupca łączy tradycję z nowoczesnością. Wspiera aktywność i rozwój mieszkańców, dając warunki do rozwoju kultury, przedsiębiorczości, zdrowego stylu życia oraz wypoczynku w przyjaznym i zadbanym otoczeniu, dążąc do zrównoważenia mobilności miejskiej.

W Strategii wyznaczono cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym wraz z kierunkami działań oraz oczekiwanymi rezultatami planowanych działań. Poniżej wskazano te, które związane są z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny I: Rozwinięta infrastruktura Miasta Słupcy z poszanowaniem środowiska przyrodniczego.

Cel operacyjny: Bezpieczna i racjonalnie zagospodarowana przestrzeń.

Kierunek działań:

Dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków i aktywnego zarządzania materialnym dziedzictwem kulturowym w celu wykorzystania jego potencjału.

Cel strategiczny II. Wzrost gospodarczy Miasta Słupcy oparty na lokalnych zasobach.

Cel operacyjny: Bogata oferta turystyczna i kulturalna wspierająca potencjał endogeniczny Miasta.

Kierunki działań:

Wsparcie działań służących rozwojowi różnych form turystyki, w tym: turystyki miejskiej, wodnej, wypoczynkowej, biznesowej oraz kulturoznawczej;

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, w szczególności zwiększenie dostępności infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej;

Współpraca z organizacjami pozarządowymi, lokalnymi liderami oraz grupami nieformalnymi, w zakresie organizacji szerokiej oferty kulturalnej;

Remont, rozbudowa i budowa infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej m.in. rozbudowa Miejskiego Domu Kultury, skateparku, ścianki wspinaczkowej, boiska do squasha, kortów tenisowych;

Rozwój bazy sportowej w oparciu o sporty wodne oraz imprez kulturalnych nad Jeziorem Słupeckim;

Utworzenie bazy noclegowej na terenie Miasta, przy Jeziorze Słupeckim poprzez m.in. budowę pola kamperowego, namiotowego, domków letniskowych;

~ Rozwój zaplecza turystycznego, w szczególności sektora usług hotelarskich, agroturystycznych i gastronomicznych;

~ Rozwój turystyki pieszej i rowerowej poprzez budowę dróg pieszo-rowerowych wokół Jeziora Słuckiego.

• **Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Miasta Słupcy**

Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych Miasta Słupcy został opracowany w 2012 r. Wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan jest aktualizowany co roku.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Słupcy**

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Słupcy zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXVIII/339/2002 Rady Miasta Słupcy z dnia 27 czerwca 2002 r. w sprawie przyjęcia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Słupcy (ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XVIII/116/16 Rady Miasta Słupcy z dnia 30 czerwca 2016 r.).

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych miasta, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

uchwałą nr XXXVIII/339/2002 przez Radę Miasta Słupcy dnia 27 czerwca 2002 r.

W Studium za główne cele strategiczne rozwoju miasta uznano:

- Zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańcom miasta, poprzez zaspokojenie ich aspiracji w sferze mieszkaniowej, socjalnej, kulturalnej, zdrowotnej, i organizacji dnia codziennego;
- Zapewnienie warunków do zrównoważonego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i technicznej, w pełnej harmonii z uwarunkowaniami środowiska przyrodniczego i kulturowego, przy zachowaniu walorów krajobrazu miasta.

Za jeden z głównych kierunków rozwoju funkcjonalno-przestrzennego miasta Słupcy uznano rewaloryzację układu zabytkowego starego miasta z jednoczesną modernizacją istniejących zasobów mieszkaniowo-usługowych (rekonstrukcja niektórych obiektów np. fragmentów murów, bram i furt wjazdowych). Wskazano jednocześnie zasady obowiązujące na obszarach ochrony konserwatorskiej Słupcy. Szczegółnej ochronie podlega układ urbanistyczny, na terenie którego zachowało się szereg budynków i obiektów o wartościach kulturowych. Dla tego obszaru należy przede wszystkim: przestrzegać historycznego rozplanowania, historycznej linii zabudowy, historycznej parcelacji, zachować zabytkową zabudowę oraz zieleni, zharmonizować nowe obiekty z zabytkową zabudową, podporządkować nowe elementy wyposażenia ulic i placów (np. mała architektura, oświetlenie) układowi zabytkowemu. Ponadto, wszystkie planowane zmiany (m.in. remonty, budowy, przebudowy, zmiany sposobu użytkowania oraz zagospodarowania) w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską wymagają odpowiednich uzgodnień z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Na terenie zmiany Studium znajduje się Kościół wpisany do rejestru zabytków, który wraz z dawnym cmentarzem przykościelnym oraz otoczeniem podlega ochronie konserwatorskiej. Wszelkie inwestycje na omawianym obszarze wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu – Kierownikiem Delegatury w Koninie. Podczas prac ziemnych konieczne jest prowadzenie badań archeologicznych w obrębie wykopów budowlanych, w zakresie uzgodnionym pozwoleniem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Kierownikiem Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Część terenu objętego opracowaniem (obszar ograniczony ulicami: Objazdową, Warszawską i ciekim wodnym) usytuowany jest w strefie „E” ochrony ekspozycji układu urbanistycznego Słupcy. Wyznaczenie tej strefy ma na celu zachowanie widoczności i ekspozycji historycznej panoramy staromiejskiej części Słupcy obserwowanej z trasy Warszawa – Poznań, m. in. poprzez ograniczenie wysokości projektowanej zabudowy, podporządkowanie formy projektowanych obiektów elementom historycznym, usunięcie obiektów dysharmonizujących. Strefa „E” ochrony ekspozycji układu urbanistycznego Słupcy, podlega ochronie konserwatorskiej. Planowane inwestycje wymagają uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – Kierownika Delegatury w Koninie, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Na terenie objętym zmianą Studium znajduje się stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego. Jest to grodzisko kultury łużyckiej zlokalizowane na działce nr 439. Stanowisko to objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Na terenie tym obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

Ponadto na terenie miasta Słupcy zarejestrowano stanowiska archeologiczne począwszy od neolitu (kultury: pucharów lejkowatych, amfor kulistycznych), poprzez epokę wczesnego brązu, kulturę łużycką, kulturę przeworską, średniowiecze aż po okres nowożytny.

Zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie musi odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować to zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. W trakcie prac ziemnych stanowiska te ulegną bezpowrotnemu zniszczeniu i utracą swoją wartość naukową. W związku z tym dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, należy przeprowadzić badania archeologiczne w takim zakresie, w jakim roboty ziemne zagrażają stanowisku archeologicznemu. Zakres i charakter badań zostanie określony przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a na prowadzenie powyższych badań zostanie wydane stosowne pozwolenie.

Na obszarze objętym zmianą Studium znajduje się park miejski założony w 1867 r., który wpisany jest do rejestru zabytków. Dla omawianego parku ustala się:

- konieczność prowadzenia działań odtworzeniowych i rewitalizacyjnych,
- zachowanie historycznego układu przestrzennego, kompozycji zieleni i historycznego drzewostanu,
- zakaz lokalizacji konstrukcji wieżowych,
- zakaz lokalizacji reklam i innych tablic nie związanych bezpośrednio z parkiem,
- zakaz podziału na mniejsze działki,
- konieczność uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie prac na terenie obiektu.

Na terenie podlegającym opracowaniu, na działce nr 1169, znajduje się cmentarz katolicki założony około 1830 r. ujęty w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, dla którego ustala się:

- konieczność zachowania historycznego rozplanowania,
- konieczność zachowania zabytkowej sztuki sepulkralnej,
- konieczność zachowania zabytkowej zieleni,
- konieczność uzgadniania wszelkich działań inwestycyjnych z konserwatorem zabytków.

Na terenie objętym zmianą Studium znajduje się cmentarz żydowski, ujęty w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, dla którego ustala się:

- pozostawienie jako obszaru zieleni,
- zakaz prowadzenia prac ziemnych,
- zakaz zabudowy.

Na obszarze strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- historyczne rozplanowanie,
- historyczna linia zabudowy,
- historyczna parcelacja; niezbędne zmiany wymagają uzgodnienia właściwej służby ochrony zabytków,
- zachowanie zabytkowej zabudowy,
- zachowanie zabytkowej zieleni, podporządkowanie projektowanych terenów zielonych układowi zabytkowemu,
- zharmonizowanie nowych obiektów (zabudowa uzupełniająca) z zabudową zabytkową w zakresie: skal, formy (bryła i artykulacja architektoniczna), materiału, kolorystyki,
- podporządkowanie nowych elementów wyposażenia ulic i placów (mała architektura, reklamy, nawierzchnie, oświetlenie itp.) układowi zabytkowemu.

Na obszarze strefy „B” ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- historyczne rozplanowanie,
- historyczna linia zabudowy,
- historyczna parcelacja; niezbędne zmiany wymagają uzgodnienia SOZ,
- zachowanie tradycyjnej gęstości zabudowy,
- zachowanie zabytkowej zieleni,
- zharmonizowanie nowych obiektów z istniejącą zabudową w zakresie: skali, formy, materiału, kolorystyki; preferowana zabudowa szerokofrontowa, do trzech kondygnacji nadziemnych, z dachami o pochyłach połaciowych, o symetrycznym, nieparzystoosiowym układzie elewacji głównej.

Na obszarze strefy „OW” obserwacji archeologicznej wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona wyłącznie pod nadzorem konserwatorskim. W związku z tym inwestor jest zobowiązany uzgodnić projekt planowanych prac ziemnych z Kierownikiem Delegatury SOZ oraz powiadomić go o terminie realizacji prac z co najmniej dwutygodniowym wyprzedzeniem. Na obszarze strefy „E” ochrony ekspozycji obowiązuje podporządkowanie nowej zabudowy zabytkowemu układowi urbanistycznemu – wyłącznie terenu spod zabudowy wysokiej.

Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:

- historyczne rozplanowanie,
- zachowanie zabytkowej sztuki sepulkranej i ogrodu,
- zachowanie zabytkowej zieleni.

Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską takie jak:

- w odniesieniu do zabudowy – rozbiórki, remonty, przebudowy, budowy,
- w odniesieniu do zieleni – wycinki (dotyczy tylko obszarów wpisanych do rejestru zabytków), nasadzenia, prace porządkowe i pielęgnacyjne,
- podziały geodezyjne,
- prace ziemne,
- zmiany sposobu użytkowania,
- zmiany zagospodarowania wymagają uzgodnienia właściwej służby ochrony zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Szczegółnej ochronie podlega układ urbanistyczny, na terenie którego zachowało się szereg budynków i obiektów o wartościach kulturowych. Ochroną objąć należy również cmentarz w Słupcy, z grobami osób zasłużonych nie tylko dla miejscowej społeczności.

Miasto podjęło Uchwałę Nr XLVI/318/2023 Rady Miasta Słupcy z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Słupca.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Miasta Słupcy ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Materialne dziedzictwo kulturowe to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały teren miasta. Są to zarówno tereny zieleni komponowanej, rozwiązania przestrzenne, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

5.2.1. Charakterystyka miasta

Miasto Słupca położone jest w środkowowschodniej części Wielkopolski, w województwie wielkopolskim, w powiecie słupeckim. W latach 1975-1998 miasto administracyjnie należało do województwa konińskiego. Miasto sąsiaduje z gminą Strzałkowo – od zach. i gminą wiejską Słupca – od wsch.

Komunikacyjnie miasto usytuowane jest przy międzynarodowej trasie E30 – autostradzie A2 oraz linii kolejowej E 20 Berlin-Moskwa.

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski, obszar miasta Słupcy położony jest na terytorium jednego makroregionu fizyczno-geograficznego tj. Pojezierza Wielkopolskiego, w obszarze, którego odznaczają się mniejsze jednostki – mezoregiony. Do mezoregionów położonych na terenie miasta należy Równina Wrzesińska.

Miasto znajduje się w pasie nizin – na Nizinie Wielkopolskiej w podregionie Pojezierze Gnieźnieńskie, w jego płd. części – na Równinie Wrzesińskiej położonej na prawym brzegu rzeki Meszny, stanowiącej prawy dopływ Warty.

Miasto Słupca pod względem hydrograficznym należy do regionu wodnego Warty wchodzącego w skład obszaru dorzecza Odry. Głównym ciekim wodnym położonym na terenie miasta jest odcinek rzeki Meszny. Od płn.-wsch. przylega do jeziora Słupeckiego, które leży w granicach Powidzko-Bieniaszewskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

W Słupcy nie utworzono form ochrony przyrody. Lasy zajmują 37,9 ha powierzchni miasta Słupca i ta niewielka lesistość powoduje stosunkowo małe urozmaicenie fauny. Powierzchnia terenów zielonych w mieście stanowi zaledwie 9,8% powierzchni ogólnej miasta i obejmuje: Las Komunalny – od strony płn.-wsch. oraz dwa parki:

- Park Miejski (3,63 ha) założony w 1867 r., w 2008 r. objęty ochroną konserwatorską. Park pełni swoją pierwotną funkcję – jest miejscem wypoczynku dla mieszkańców oraz współtworzy kompleks zieleni wysokiej urozmaicającej panoramę miasta. W parku występują następujące gatunki drzew: dęby szypułkowe i bezszypułkowe, jesiony, kasztanowce, czeremchy, wiąz korkowy, klony, lipy oraz olchy.
- Park Szeluty – skwer zlokalizowany po zach. stronie ul. Szeluty i Cmentarnej.

W okolicach miasta Słupcy zlokalizowany jest Powidzko-Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu.

5.2.2. Zarys historii miasta

Słupca leży na terenie Wielkopolski Wschodniej. Pierwsze lokacje miast tego regionu to 2 poł. XIII w. (Powidz 1243 r., Łądek 1250 r., Pyzdry przed 1257 r., Słupca 1290 r., Konin przed 1293 r.). W XIV w., gdy na znaczeniu stracił dotychczasowy ośrodek władzy w Łądzie, zyskały Konin i Pyzdry położone przy przeprawach przez Wartę. Od XIV w. ziemie znalazły się w województwie kaliskim i stan ten przetrwał do rozbiorów Rzeczypospolitej. Do XVI w. trwał pomyślny rozwój kraju i regionu, jednak potop szwedzki przyniósł zniszczenie okolicznych zamków, zarazy, pożary, kontrybucje i upadek gospodarczy. Rządy króla Stanisława Augusta Poniatowskiego były krótkotrwałym czasem polepszenia się sytuacji kraju i tych ziem, zakończyły je jednak rozbiory.

W 1793 r. w wyniku drugiego rozbioru ziemia słupecka dostała się pod zabór pruski i weszła w skład tzw. Prus Południowych. Następnie w latach 1807-1815 tereny te przynależały do Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim do – powołanego na mocy jego postanowień - Królestwa Kongresowego, jako województwo kaliskie. Po powstaniu listopadowym, w efekcie represji, województwo przemianowano na gubernię, Słupca znalazła się w guberni kaliskiej, a po jej zlikwidowaniu w 1845 r. – w guberni warszawskiej, by ponownie znaleźć się w guberni kaliskiej, przywróconej w 1866 r.

Po zakończeniu I wojny światowej powiaty kolski, turecki oraz połączone koniński i słupecki znalazły się w granicach województwa łódzkiego. Ten stan rzeczy zmienił się dopiero w 1938 r. W okresie okupacji hitlerowcy włączyli ziemie te do tzw. Kraju Warty, przy czym znaczną część mieszkańców przesiedlono do Generalnej Guberni lub wysłano do prac przymusowych w Niemczech. Wiele osób, zwłaszcza Żydów, zginęło w zbiorowych egzekucjach, m.in. w lasach koło Kazimierza Biskupiego. Na terenie wschodniej Wielkopolski działały w czasie wojny liczne organizacje konspiracyjne, które po 1945 r. prowadziły walkę nadal, tym razem między sobą.

W wyniku reformy administracyjnej z 1975 r. powstało województwo konińskie odpowiadające dzisiejszym powiatom: kolskiemu, konińskiemu, słupeckiemu i tureckiemu. Kolejna reforma z 1999 r. przywróciła te ziemie Wielkopolsce.

Należąca do Wielkopolski ziemia słupecka, podobnie jak cała wielkopolska wschodnia przez ponad wiek należała do zaboru rosyjskiego, co nie pozostało bez wpływu na jej dziedzictwo kulturowe.

W Słupcy najstarsze ślady osadnictwa datowane są na środkową (mezolit) i młodszą (neolit) epokę kamienia. Są to pojedyncze znaleziska związane z ludnością kultury chojnicko-pieńskoweskiej z okresu mezolitu oraz ludności kultury ceramiki sznurowej i kultury pucharów lejkowitych (neolit). Wzrost osadnictwa wiąże się natomiast z późną epoką brązu i epoką żelaza, a zwłaszcza z osadnictwem ludności kultury łużyckiej. Z jej osadnictwem związane jest grodzisko usytuowane na Jeziorze Słupeckim. Pierwsza wzmianka o miejscowości Słupca pochodzi z 1176 r. i dotyczy kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Wawrzyńca. Za panowania pierwszych Piastów i okresie feudalnym ziemia słupecka leżała na terytorium trzech kasztelani: łódzkiej, gnieźnieńskiej i średzkiej.

Dnia 15 listopada 1290 r. nadano osadzie prawa miejskie – lokacja na prawie niemieckim za zgodą księcia kaliskiego i poznańskiego Przemysła II. Zasadzcą był zapewne Ubelin – mieszczanin z Pyzdr. Ponowna lokacja, na prawie średzkim, nastąpiła w 1296 r. za sprawą biskupa poznańskiego Jana Gerbicza. Miasto otrzymało cały szereg nowych nadań i przywilejów. Słupcę zamieszkiwało około 1000 mieszkańców.

W XIV w. częstym gościem w mieście był książę Władysław Łokietek. Obserwował stąd walki o zachodnią Wielkopolskę, które toczyły wojska śląskie dążące do utrzymania tych ziem w Księstwie Głogowskim, z rycerstwem wielkopolskim chcącym przyłączyć je do państwa Łokietka. Biskup poznański, do którego należała Słupca, poparł starania Łokietka o zjednoczenie zachodniej Wielkopolski z resztą ziem. W zamian w 1314 r. Słupca otrzymała przywilej założenia mennicy i bicia monety. W 1315 r. Władysław Łokietek nadał miastu przywilej urządzania co roku trzydniowego jarmarku. W 1331 r. miał miejsce najazd krzyżacki, w czasie którego miasto całkowicie spłonęło, po czym zostało szybko odbudowane. W 1356 r. Kazimierz Wielki zwolnił Słupcę z opłat celnych na terenie całego państwa.

W latach 1375-1382, z inicjatywy biskupa poznańskiego Mikołaja z Kórniku, ok. 9 ha gruntów miasta otoczono długim na 1100 m. murem obronnym. Do wnętrza prowadziły dwie bramy: Toruńska – północna i Pyzdrska – południowa oraz dwie furty: Poznańska – zachodnia i Konińska – wschodnia. W mieście funkcjonował kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca, a za murami - kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Leonarda ze szpitalem. Poza murami istniały jeszcze trzy kaplice, powstałe w XV w., rozebrane wraz z murami miejskimi na przełomie XVIII i XIX w.

Wiek XV i XVI to okres rozwoju gospodarczego miasta. Nim ostatecznie ukształtowały się stałe siedziby sądów grodzkich, do Słupcy przybywał Starosta Generalny lub jego zastępca, celem orzekania w sprawach szlachty. W latach 1402 - 1433 na uniwersytecie w Krakowie studiowało 11 osób ze Słupcy. W okresie lokacji miasto mogło liczyć ok. 1000 mieszkańców, pod koniec wieku XV w. – ok. 2000 osób. Na wyprawę malborską w czasie „wojny trzynastoletniej” (1454-1466) miasto wysłało 20 zbrojnych, co stawiało Słupcę wśród dziesięciu największych ówczesnych miast Wielkopolski. W 1523 r. sukiennicy słupccy otrzymali przywilej stemplowania specjalnym znakiem swoich wyrobów.

Wiek XVII i XVIII były okresem upadku gospodarczego i politycznego miasta. Liczne przemarsze wojsk szwedzkich (1655-1660), rekwizycje i rabunki, kontrybucje i morowe powietrze wyludniły Słupcę. W czasie insurekcji kościuszkowskiej (1794 r.) miasto stało się punktem zbornym powstańców wielkopolskich, którzy spotkali się tutaj z dwutysięcznym korpusem generała Henryka Dąbrowskiego. Po trzecim rozbiórce Polski w 1795 r. w ramach prowincji Prusy Południowe tereny powiatu słupckiego weszły aż do trzech powiatów. Słupca z zach. częścią dzisiejszego powiatu weszła w skład ziemi pyzdrskiej w departamencie poznańskim. W latach 1807-1815 miasto znajdowało się w granicach Księstwa Warszawskiego, po 1813 r. – pod panowaniem rosyjskim.

W 1812 r. narastał konflikt z Rosją, który doprowadził do wybuchu wojny. Wyprawa Napoleona na Moskwę zakończyła się klęską. Za uciekającymi wojskami napoleońskimi pojawiły się wojska rosyjskie, które w lutym 1813 r. zajęły ziemie słupckie i konińskie oraz Poznań i Kalisz. Departament kaliski, a z nim ziemia słupcka dostały się pod panowanie Rosjan, które trwało przeszło wiek. W 1817 r. Rosja i Prusy zawarły umowę na podstawie, której wytyczono nowe granice. Na terenie nowego powiatu granica przebiegała przez Jezioro Powidzkie. Po powstaniu styczniowym, władze carskie przeprowadziły wielką akcję rusyfikacyjną królestwa, a w 1866 r. wprowadzony został przymusowo język rosyjski w urzędach i szkołach.

W XIX w. i na pocz. XX w. Słupca powoli odradzała się gospodarczo. Od 1867 r. istniał powiat słupcki w guberni kaliskiej. O awansie miasta zdecydował wzrost znaczenia ekonomicznego spowodowany położeniem przy głównym szlaku z Berlina do Warszawy i sąsiedztwem granicy zaborów. Jako miejscowość przygraniczna Słupca posiadała komorę celną i siedzibę straży granicznej, komisje włościańskie, poborowe, ochrony leśnej, podatkową, trzeźwości, dobroczynności publicznej oraz gubernialnych wiadomości. Istniała tu też żandarmeria, izba skarbową do spraw podatku, nieruchomości miejskich, akcyzy, towarzystwa kredytowego, kasy gubernialnej, komisja kolejowa oraz komisja zarządu żandarmerijno-policyjnego. Miastem rządził zarząd magistratu, którym kierował burmistrz i ławnicy. W tym czasie Słupca miała w większości drewnianą zabudowę parterową. Budynki, często kryte gontem i słomą, rozlokowane były chaotycznie, zaś miasto posiadało dużo wolnej przestrzeni niezabudowanej. Do najwspanialszych budowli zaliczono kościół pw. Świętego Wawrzyńca i komorę celną przy ul. Poznańskiej, a w latach późniejszych – gmach starostwa. Około 1880 r. wzniesiono cerkiew, w 1893 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna. W latach 1890-1910 organizowano legalne i nielegalne wyjazdy ludności do Ameryki Północnej, Brazylii i Prus. Bardzo dużo ludzi wyjechało. W latach 1910-1912 liczba ludzi opuszczających powiat słupcki kształtowała się w granicach 20 000.

W sierpniu 1914 r. miasto zajęli Niemcy i poczęli organizować nowe życie i administrację. Rozpoczęto budowę elektrowni, której przewodniczył burmistrz Antoni Kryłów. Okupacja niemiecka i towarzysząca jej rekwizycja surowców, żywności, zboża, zwierząt, maszyn i innych urządzeń przemysłowych doprowadziły mieszkańców do ruiny ekonomicznej. W 1915 r. powstał olbrzymi obóz jeniecki między Słupcą a Strzałkowem. W 1916 r. powiat słupcki został połączony z konińskim. Powstały nowe rady gminne i rady miejskie. Otworzono szkoły, wznowiono naukę w języku polskim.

W tym czasie organizowano wiece antyniemieckie i wystąpienia patriotyczne, powstała tajna Polska Organizacja Wojskowa (POW). Równocześnie nasilały się rekwizycje, nie oszczędzano kościołów, cerkwi i synagog, które profanowano. Na podstawie zarządzenia generalnego gubernatora Hansa Beselera z 14 kwietnia 1917 r. zdejmowano dzwony, blachę z dachów, kraty, okucia i klamki. Ludność podejmowała różne formy samoobrony. Peowiacy ziemi Słupeckiej z komendantem Władysławem Grzeszczakiem z Kowalewa na czele i komendantami oddziałów POW ze Słupcy, Zagórowa i Pyzdr szykowali się do rozbicia niemieckich posterunków żandarmerii, co nastąpiło 11 i 12 listopada 1918 r., po wydaniu rozkazu przez szefa sztabu wojskowego POW Ziemi Kaliskiej por. Juliusza Ulrycha. W 1919 r. doszło do ekscesów antysemickich. Żołnierze baonu wartowniczego obozu dla jeńców w Strzałkowie obcięli brody ortodoksyjnym Żydom i zniszczyli księgi religijne.

W listopadzie 1919 r. rządy przeszły w polskie ręce. 14 sierpnia 1919 r. rozpoczęto formować powiat słupecki, wcielony do województwa łódzkiego. W 1922 r. wybudowano linię kolejową Kutno-Strzałkovo, co połączyło Słupcę z Poznaniem i Warszawą. W 1926 r. odsłonięto pomnik Niepodległości. W 1932 r. nastąpiła kolejna reforma, w wyniku której Słupca znalazła się w granicach powiatu konińskiego, województwa poznańskiego. Lepiej zorganizowane rolniczo i administracyjnie województwo poznańskie wpłynęło dodatnio na sytuację ekonomiczną Ziemi Słupeckiej.

W czasie okupacji cały powiat koniński, w tym ziemia słupecka, należały do rejencji inowrocławskiej Reichsgau Wartheland, czyli Kraju Warty. W latach 1939-1945 w wyniku okupacji hitlerowskiej śmierć poniosło około 1800 mieszkańców Słupcy pochodzenia żydowskiego. Wyzwolenie nastąpiło w styczniu 1945 r. W latach 1949-1950 w Słupcy działała Polska Partia Wolności – organizacja antyreżimowa i antykomunistyczna. W 1957 r. miasto ponownie stało się siedzibą powiatu w województwie poznańskim. W 1972 r. uruchomiono największy zakład w mieście – Wytwórnię Konstrukcji Stalowych Mostostal. W 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej Słupca przestała być siedzibą powiatu, do 1999 r., gdy po raz czwarty stała się siedzibą powiatu w województwie wielkopolskim.

5.3. Dziedzictwo materialne i zabytki o najwyższym znaczeniu dla Miasta Słupcy

Krajobraz kulturowy miasta jest materialną spuścizną historii regionu. Ukształtowany został przez warunki naturalne – dobre gleby i łagodny klimat sprzyjający rozwojowi rolnictwa, przez szereg wydarzeń historycznych oraz wielowiekową przynależność do państwa polskiego i biskupiego – katolicyzm. Istotnym czynnikiem kulturotwórczym było ścieranie się wpływów pruskich, niemieckich i polskich.

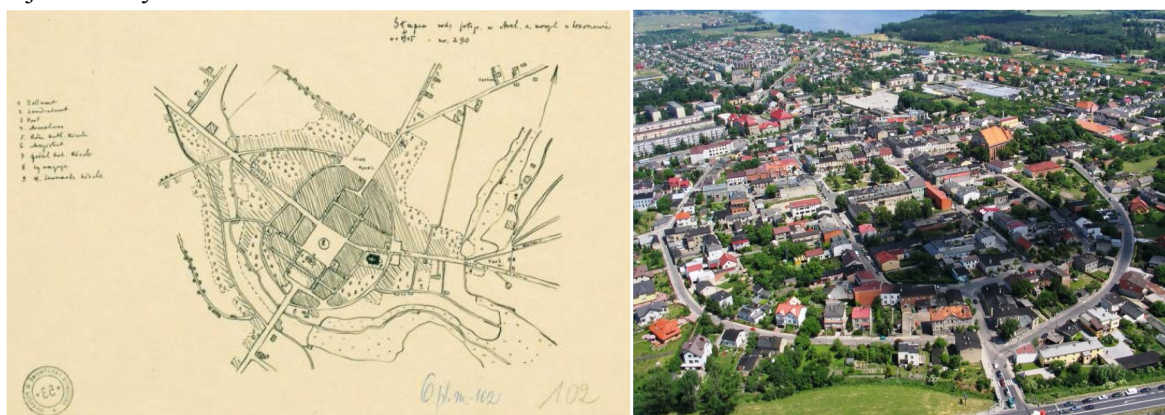
Materialne dziedzictwo kulturowe to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały region. Są to zabytki nieruchome oraz obiekty ruchome w nich zgromadzone, ale też układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej oraz zabytki archeologiczne. Krajobraz kulturowy miasta Słupcy ukształtowany został w oparciu o następujące uwarunkowania, mające wpływ na aktywność społeczną i ekonomiczną regionu w czasach historycznych:

- stosunkowo dawna historia osadnicza,
- położenie przy szlaku bursztynowym i innych ważnych traktach handlowych,
- wiekowa przynależność do rosyjskiego zaboru.

• UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA SŁUPCY I INNE ZESPOŁY ZABUDOWY

Układ urbanistyczny to przestrzenne założenia miejskie i wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg.

Zabytkowy układ urbanistyczny miasta Słupcy¹ – układ przestrzenny miasta ma charakter koncentryczny z centralnie usytuowanym zespołem zabytkowym na rzucie owalu, który funkcjonalnie stanowi ogólnomiejski ośrodek handlowo-usługowy. Pierwotnie granice owalu wyznaczały mury miejskie, dziś zachowanie w stanie szczątkowym, ale ich przebieg wytyczają dawne ulice przymurze. Głównym i centralnym elementem przestrzeni publicznej jest wydzielony, czworokątny Plac Wolności (Słupecki Rynek) zlokalizowany pośrodku zabytkowego zespołu oraz krzyżujące się pod kątem prostym ulice. Rynek otaczają zabytkowe kamienice i domy z przełomu XIX i XX w. W obrębie centrum znajdują się inne istotne elementy przestrzeni publicznej jak Plac Parysa oraz, znajdujący się poza dawnymi murami, Plac Szkolny. Zabytkowy układ urbanistyczny ze względu na wartości historyczne i dobry stan zachowania został wpisany do rejestru zabytków.

Rys. nr 1, zdjęcie nr 1. Układ urbanistyczny miasta – dawniej i dziś, źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9c/S%C5%82upca_w_1945.jpg/1024px-S%C5%82upca_w_1945.jpg

Zabytkowy obszar obejmuje centrum w obrębie miasta lokacyjnego, obecnie w granicach ulic: Elektrowniana – od pld., Okopowa – od wsch., Kościuszki – od pñ. (również Plac Szkolny) i Matejki – od zach. – do przecięcia z ul. Elektrownianą. Zabytkowy jest również teren wokół kościoła pw. św. Leonarda przy ul. Sienkiewicza, leżący poza dawnymi murami miasta.

Obecnie trwa rewitalizacja słupeckiego rynku. W zakres prac wchodzi:

- ~ Renowacja płyty głównej-środkowej (utworzenie nowych alejek z płyt granitowych oraz nawierzchni przepuszczalnych, budowa fontanny, budowa nowego oświetlenia, montaż małej architektury (ławki, kosz, leżaki), nasadzenia zieleni (drzewa, trawy, byliny);
- ~ Wymiana nawierzchni na ulicach i pierzejach wokół płyty głównej (chodniki zostaną wykonane z płyt granitowych uzupełnionych kostką granitową, jezdnie z kostki granitowej); wymiana oświetlenia, nasadzenia zieleni (drzewa, trawy, byliny).

¹ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Słupcy, źródło: <http://mpzp.igeomap.pl/doc/slupca/mslupca/000.pdf>

Fragmenty murów obronnych z XIV w.

Rys. nr 2. Plan murów obronnych z układem ulic i ważniejszych obiektów, (źródło: Dzieje Słupcy – praca zbiorowa pod redakcją Bolesława Szczepańskiego, s. 76, źródło: www.miesto.słupca.pl)

Rys. nr 3. Widok miasta Słupcy z 1705 r. (rycina), (źródło: Dzieje Słupcy – praca zbiorowa pod redakcją Bolesława Szczepańskiego, s. 76., źródło: www.miesto.słupca.pl)

Wraz z ponowną lokacją miasta w 1296 r. na prawie średzkim, Słupca uzyskała przywilej budowy obwarowań miejskich. Mury wzniesiono w latach 1375-1382 na polecenie Mikołaja z Górk.

Miały długość około 1100 m i otaczały 9 ha obszaru miasta. W ich ciągu wybudowano dwie bramy: Toruńską – od pñ. i Pyzdorską – od pñd., oraz dwie furty: Poznańską – zach. i Konińską – wsch., w latach późniejszych przekształcone w bramy. Całe założenie miało kształt owalu o osi dłuższej na linii pñ. – pñd. o długości 380 m i osi krótszej na linii wsch. – zach. o długości 280 m. Wewnątrz obiegała mury uliczka podmurna. Sam mur zwieńczony był krenelażem, otoczony fosą oraz wzmocniony kilkoma basztami, których liczba i usytuowanie nie są znane. Ława fundamentowa wykonana była z kamieni polnych łączonych zaprawą murarską zaś sam mur z blankami wzniesiony był z cegły.

Mury zostały w całości rozebrane na przełomie XVIII/XIX w. Do chwili obecnej zachował się niewielki fragment na prywatnej posesji przy ul. Kościuszki 4. Inny, zrekonstruowany fragment fortyfikacji znajduje się przy posesji p. Balewskich i jest dobrze widoczny od strony Placu Szkolnego. Pozostałości po fortyfikacjach zadecydowały o ukształtowaniu terenu w obrębie ulicy Okopowej i Kościelnej, gdzie widoczna jest różnica poziomów między fundamentami murów a dnem fosy.

Mury obronne Słupcy (podobnie jak i całe miasto) uwidocznione zostały na rycinie z 1705 r., która znajdowała się w kościele parafialnym, a dzisiaj zaginęła i znana jest tylko z kopii.

W centrum miasta zachowało się szereg mniejszych zespołów o zróżnicowanych wartościach kulturowych, wśród nich:

Zespół dawnej synagogi, ul. Bóżnicza obejmuje: synagogę, mykwę, rytualną ubojnię, dom rabina i bramę z końca XIX w. Zespół na planie prostokąta zajmującego kwartał między ulicami Bóżniczą i Poprzeczną. Obecnie budynki pełniące funkcję mieszkalną, zostały zmodernizowane – głównie w związku ze zmianą funkcji: wybicie nowych otworów okiennych i zmiana kształtu istniejących, wymiana stolarki, wymiana części tynków.

Synagoga wybudowana w 2 poł. XIX w., zdewastowana podczas II wojny światowej przez Niemców. Po wojnie budynek przebudowano na urząd miejski, później znalazła tam siedzibę biblioteka pedagogiczna. Synagoga na planie prostokąta z płytkimi ryzalitami w elewacjach pld. i pñ. Częściowo zachowany wystrój zewnętrzny z formie podziałów lizenowych i wnęk arkadowych oraz gzyms kroksztynowy. Otwory okienne wprowadzone wtórnie w dwóch kondygnacjach².

Zespół dawnej elektrowni i łaźni miejskiej pochodzący z lat 1915-1918. W skład dawnego zespołu wchodzi:

- elektrownia, ob. budynek usługowy, ul. Mickiewicza 24;
- łaźnia, ob. budynek mieszkalny, ul. Sienkiewicza 2;
- budynek administracyjny, magistrat, ob. budynek mieszkalny, ul. Elektrowniana 2.

Zespół domów przy ul. 3 Maja, obejmujący budynki z końca XIX w. i pocz. XX w. Parterowe budynki z pięciosiową fasadą, nakryte dwuspadowo, często z frontonem lub facjatką – na osi fasady, z płaskimi opaskami prostokątnych otworów okiennych i z gzymsami lub naczółkami nadokiennymi. Urozmaicheniem są pozorne ryzalitty na osi fasady lub boniowanie naroży budynku.

Zespół willi przy ul. Warszawskiej 53, obejmujący budynek (obecnie Muzeum Regionalne) i ogrodzenie z bramą, pochodzą z ok. 1922 r.

• ZIELEŃ ZORGANIZOWANA: PARKI, CMENTARZE

Zabytkowe parki z zachowanym układem alejek i ścieżek w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Istotne są również cmentarze, w tym nieczynne, które należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, w wypadku cmentarzy nieczynnych – także oznakować tablicami informacyjnymi. Opieka nad nimi polega na zachowywaniu i uczyletnianiu pierwotnego układu, oraz wykonywaniu prac pielęgnacyjnych nad roślinnością.

Park Miejski, ul. Warszawska. Założony w 1867 r. dla uczczenia powołania powiatu ślupckiego. Zieloniec, utworzony pomiędzy ulicami Warszawską, Koszucką i Parkową, obecnie ma powierzchnię 3,63 ha. Od początku był ważnym elementem pejzażu Słupcy, miejscem spotkań i spacerów wielu pokoleń mieszkańców. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Cmentarz parafialny Świętego Krzyża, ul. Koszucka. Powstał ok. 1831 r., najstarszy nagrobek pochodzi z 1846 r., kaplica cmentarna z 1831 w. W 1922 r. cmentarz powiększony został o grunty kupione przez księdza Szczygłowskiego, ówczesnego proboszcza parafii pw. Św. Wawrzyńca. Wśród znanych postaci spoczywają tu: Apolinary Szeluto – kompozytor oraz powstańcy z 1863 r.: Mateusz Meland, Wojciech Olsztyński, Atanazy Karwowski, Marcin Wiśniewski, Bronisław Gutowski – założyciel straży.

Cmentarz katolicki przy kościele pw. św. Leonarda i Wniebowzięcia NMP, ul. Sienkiewicza. Powstały w XV w., czynny przed II wojną światową. Pierwotna, owalna działka cmentarza przykościelnego z kościołem pośrodku, usytuowana jest w zach. części kwartału zbliżonego kształtem do kwadratu, zagospodarowanego alejkami rozdzielającymi trawniki z żywopłotami i kilkoma drzewami. Na działce murowana dzwonnica oraz budynek nieczynnej już plebanii.

² źródło: <http://www.sztetl.org.pl/pl/article/slupca/11,synagogi-domy-modlitwy-i-inne/335,synagoga/>

Cmentarz prawosławny, ul. Szeluty. Powstał w XIX w., przeznaczony dla ludności rosyjskiej przybywającej do miasta znajdującego się pod zaborem rosyjskim. W miejscu cmentarza znajduje się pomnik upamiętniający zmarłych.

Cmentarz żydowski, ul. Gajowa. Założony w XIX w. Ostatni znany pochówek odbył się w 1939 r. Podczas II wojny światowej Niemcy zdewastowali kirkut, macewy wykorzystali do budowy umocnień i utwardzenia dróg. Ostatecznie w 1942 r. zasadzono w tym miejscu drzewa. Na powierzchni 0,6 ha nie zachował się żaden nagrobek. Umieszczono tu tablicę upamiętniającą zmarłych. Ocalonych 12 nagrobków (w tym 3 nieuszkodzone) znajduje się w lapidarium przy Muzeum Regionalnym w Słupcu. Najstarsza macewa pochodzi z 1888 r. Płyty nagrobne posiadają inskrypcje w języku hebrajskim.

• DZIEŁA ARCHITEKTURY

Wśród nich sytuują się zarówno obiekty chronione wpisem do rejestru zabytków, jak i ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Kościół pw. św. Leonarda i Wniebowzięcia NMP³, ul. Sienkiewicza powstał w XVI w., 1730 r., 1765 r., konserwacje: 1877 r., 1930 r., 1992-1994. Pierwsza drewniana świątynia wzmiankowana jest w XIV w. jako kościół szpitalny. Obecna budowla pochodzi z XVI w. Do nawy głównej ok. 1730 r. dobudowano dwie kaplice, a w 1765 r. czworoboczną wieżę. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół o bardzo malowniczej, rozczłonkowanej bryle drewniany, jednonawowy o konstrukcji zrębowej. Orientowany, wzniesiony na planie krzyża łacińskiego - ramiona krzyża tworzą symetryczne do nawy kaplice, zamknięte prostokątnie, o kalenicach równych z wysokością nawy. Prezbiterium mniejsze od nawy, zamknięte trójbocznie, z boczną zakrystią. Fasada wieżowa, wieża o konstrukcji słupowej z kruchtą w przyziemiu, nakryta dachem namiotowym krytym, z chorągiewką z datą „1732”. Dach dwukalenicowy, kryty gontem. Wnętrze nakryte płaskim stropem, wspólnym dla nawy i prezbiterium. Chór muzyczny nadwieszony, o parapecie w linii prostej linii z balustradą tralkową. Cenna polichromia figuralna i roślinna z XVI i 1 poł. XVIII w.

Kościół pw. św. Wawrzyńca, ul. Warszawska powstał w ok. poł. XV w., pocz. XVI w. 2 poł. XVIII w., k. XIX w., 1949-1955. Parafia erygowana była przed 1196 r. Pierwotny, drewniany kościół, wzmiankowany w 1296 r., fundowany przez biskupów poznańskich, spalili Krzyżacy 1331 r. W jego miejsce powstał nowy budynek drewniany, zapewne nakładem biskupa Jana III. Budowę obecnego kościoła murowanego rozpoczęto w XV w. z fundacji biskupa poznańskiego Andrzeja z Bnina. Kolejne modernizacje i przebudowy miały miejsce w pocz. XVI w. – budowa sklepienia w miejsce stropu i w XVIII w. – barokizacja elewacji i wnętrza. W latach 1949-1955 kościół regotygowano wg projektu Aleksandra Holasa. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Jest to kościół gotycki, orientowany, trójnawowy, halowy z czteroprzęsłowym korpusem i niższym i węższym prezbiterium, przykryty sklepieniem gwiaździstym. Zachowały się barokowe szczyty budowli. We wnętrzu polichromie z 1891 r. autorstwa ucznia Jana Matejki – Aleksandra Przewalskiego.

Obecnie trwają prace remontowane dachu kościoła.

Zespół Komory Celnej i sąd, ob. Starostwo powiatowe⁴, ul. Poznańska 16, 18, 20 – budynek główny z 2 poł. XIX w., neoklasycy, dwukondygnacyjny, na rzucie z płytkim ryzalitem na osi fasady, nakryty czterospadowym dachem. Ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem, poprzedzony czterokolumnowym portykiem, dźwigającym balkon. Elewacje rozczłonkowane są regularnie rozmieszczonymi otworami okiennymi i międzyokiennymi pasem ściany ujętym w gzymsy. Okna parteru – arkadowe z szerokimi opaskami z trapezowatym zwornikiem – ujmującymi arkady okien, okna piętra – prostokątne, w płaskich opaskach.

Budynek przy Poznańskiej 16, wzniesiony w latach 1927-1928 jako siedziba m. in. Sejmiku Powiatowego, parterowy budynek przy ul. Poznańskiej 18 – dawne oficyny.

³ źródło: <http://www.kosciolydrewniane.pl/pages/drewniane/slupca.html>

⁴ D. Malicki, Archeologia prawna w praktyce - o historii siedziby starostwa słupckiego, źródło: <http://historykon.pl/archeologia-prawna-w-praktyce-o-historii-siedziby-starostwa-slupeckiego/>

Szkoła Powszechna, ob. Szkoła Podstawowa nr 1 i Liceum Ogólnokształcące, ul. Plac Szkolny 1-1a – budynek wybudowany w latach 1922-1924, remontowany 1941 r. i 1947 r. Wielokondygnacyjna, zróżnicowana wysokościowo budowla, nakryta wielospadowymi dachami, z niewielką ilością detali architektonicznych (gzymsy: nadokienne i wieńczący) Monumentalna budowla o znacznie rozczłonkowanej bryle, prezentująca, monumentalny styl okresu międzywojennego.

Zajazd Pocztowy, ob. dom mieszkalny, ul. Kościuszki 4 – budynek powstał w 1 poł. XIX w., remont w latach 1988-1990. Parterowy budynek nakryty dwuspadowym dachem z mocno wysuniętym okapem, z facjatą na osi fasady, poprzedzoną balkonem podpartym parą kolumn i osłoniętym okapem dachu facjaty. W zwieńczeniu tynkowanych ścian parteru wysoka ściana kolankowa licowana deskami w układzie dekoracyjnym, z rombowymi otworami w prostokątnych kwaterach. W zwieńczeniu elewacji bocznej ornamentalny fryz. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Dworzec Kolejowy, ul. Kolejowa 1 – wybudowany w latach 1956-1958. Monumentalna budowla złożona z dwukondygnacyjnego korpusu i dwóch parterowych skrzydeł, nakryta czterospadowymi dachami, prezentująca walory stylu socrealistycznego z elementami historyzmu.

Budynek mieszkalny, ul. Poznańska 15 – budynek pochodzi z 3 ćw. XIX w., zbudowany w stylu historycznym, dla twórcy straży ogniowej w Słupcy – Bronisława Gutowskiego, który w nim mieszkał. Parterowy budynek z facjatą na osi fasady, nakryty płytkim dwuspadowym dachem z dekoracyjnie i kontrastowo rozwiązana fasadą. Ściana z czerwonej cegły stanowi tło dla jasnego, kamiennego detalu architektonicznego. Obramienia okien złożone są z par pilastrów podtrzymujących trójkątne szczytiki, wspartych na wspólnym gzymsie parapetowym. Poniżej okien – kamienne podokienniki. Drzwi ramowane są parą kolumn dźwigających półkolisty naczółek ze sterczynami. W zwieńczeniu ściany szeroki pas ściany kolankowej ujętej w gzymsy, dzielonej pilasterkami na kwatery przeprute kolistym tondem ujętym festonami. Obecnie siedziba banku PKO BP.

Willa, ul. Apolinarego Szeluty nr 3 – modernistyczny budynek z ok. 1925 r., o znacznie rozczłonkowanej bryle, podporządkowanej idei funkcjonalizmu. Mieszkał tu Apolinary Szeluto.

• **KAPLICZKI, KRZYŻE, FIGURY PRZYDROŻNE**

Kapliczki stanowią trwały element polskiego krajobrazu. Są znakiem wiary przodków, elementem ich kultury i wierności tradycji. Często są świadkami historii ziem, świadectwem szczególnych wydarzeń. Należą do obiektów ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni.

Kapliczka słupowa z figurą świętego Wawrzyńca – na zbiegu ulicy Traugutta i Alei Tysiąclecia, ponownie ustawiona w 2010 r. Pierwszą kolumnę z figurą św. Wawrzyńca wzniesiono w tym miejscu w 1927 r. W 1935 r. przeniesiono ją na plac przed ówczesnym przytułkiem miejskim. W 1939 r. kapliczka została zniszczona przez Niemców. Decyzją papieża Benedykta XVI św. w dniu 10 sierpnia 2010 r. Wawrzyniec został oficjalnie ogłoszony patronem miasta. Wydarzenia te upamiętniono tablicami umieszczonymi na cokole kolumny.

Wśród obiektów małej architektury na terenie miasta występują jeszcze:

- ~ krzyż, Plac Szkolny,
- ~ krzyż, u zbiegu ulic 3 Maja i Dworcowej,
- ~ krzyż i kapliczka, ul. Koszucka,
- ~ kapliczka, ul. Konopnickiej,
- ~ kapliczka, ul. Torowa,
- ~ kapliczka, ul. Szeluty,
- ~ kapliczka, ul. Traugutta 16,
- ~ kapliczka, ul. Traugutta 46,
- ~ kapliczka, ul. Makuszyńskiego,
- ~ kapliczka, ul. Poznańska/Wygonowa,
- ~ kapliczka, ul. Wygonowa u P. Sobczaków,

~ krzyż, ul. Smugowa.

• MIEJSCA PAMIĘCI, POMNIKI I TABLICE PAMIĄTKOWE

Mogily, pomniki i tablice upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości sytuują się na pograniczu dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego i podlegają ochronie prawnej. Na terenie Słupcy znajdują się między innymi:

Pomnik Poległych za Wolność Ojczyzny – odsłonięty z inicjatywy burmistrza Tadeusza Parysa 3 maja 1926 r. na rynku. Upamiętnia poległych podczas I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej. Autor projektu – Cezary Goralski, zwyciężył w konkursie pod patronatem Marszałka Józefa Piłsudskiego. W 1940 r. pomnik został rozebrany i odbudowany na pocz. lat 90. XX w.

Pomnik Pamięci Narodowej – został ufundowany przez mieszkańców Słupcy i przypomina o datach ważnych wydarzeń w polskiej historii, m.in.: 1848 r. – Wiosna Ludów, 1863 r. – powstanie styczniowe, 1918-1920 – powstanie wielkopolskie oraz 1939-1945 – II wojna światowa. Napis umieszczony na froncie obelisku głosi: Tym, którzy czynem i krwią serdeczną swe umiłowanie do Ziemi Ojczystej świadczyli. Pomnik stoi przy ul. Armii Krajowej, w pobliżu Sądu Rejonowego.

Pomnik Marianny Fiszer (1878-1961) – znajduje się na terenie wokół kościoła pw. św. Leonarda – kobiety, która opiekowała się kościołem i wszystkie środki finansowe przeznaczała na jego utrzymanie. Po jej śmierci kościół został zamknięty. Pomnik ustawiono w trzecią rocznicę erekcji parafii w 1993 r. We wnętrzu kościoła wisi tablica z jej wizerunkiem. Za kościołem znajduje się jej pomnik.

Pomnik Orła Piastowskiego – przy wjeździe do centrum miasta od strony Poznania. Centralnym elementem monumentu jest duży, stylizowany orzeł. U jego stóp umieszczono datę 1290 – nadania Słupcy praw miejskich. Z boku orła - zdwojony krzyż germański, znajdujący się w herbie miasta.

Pomnik księdza kanonika Franciszka Szczygłowskiego – autorstwa A. Zdziarskiego z którego inicjatywy powstała Szkoła Powszechna oraz sprowadził do Słupcy Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Serca Jezusowego – siostry Sercanki, które prowadziły ochronkę dla dzieci i przedszkole. Został zamęczony w obozie koncentracyjnym w 1941 r.

Tablica Pamięci Polskiej Organizacji Wojskowej – w 1918 r. wielką rolę w walce o niepodległość Polski odegrały jednostki Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). W Słupcy działały oddziały 4 Obwodu POW., którymi dowodzili: Władysław Grzeszczak ps. „Drogomir” i Stanisław Kozicki. Żołnierze słupeckiej POW. zajęli 11 listopada 1918 r. budynek carskiej komory celnej, w którym została utworzona ekspozytura polskiego Starostwa Powiatowego w Słupcy. Odsłonięto ją w Święto Niepodległości 11 listopada 2006 r.

Ławka pamięci – w 80. rocznicę początków przyjaźni słupeczanek Grażyny Harmacińskiej (1926-2017) i Danki Rozentalówny (1926–1942), tj. w maju 2019 r., przy Promenadzie, w kompleksie zieleni parku miejskiego, podczas Nocy w Muzeum „Czas Wojny” została wkomponowana w otoczenie Ławka Pamięci.

• ZABYTKI TECHNIKI

Pozostałość młyna – ul. Kleczewska; budynek wzniesiony w poł. XIX w., rozbudowany ok. 1910 r. i 1964 r., remontowany w latach 1975-1978, aktualnie ruina.

Kuźnia – obecnie zakład kowalsko-ślusarski, ul. Okopowa, ok. 1920 r.

Zegar słoneczny – od strony zakrystii kościoła pw. św. Wawrzyńca.

5.3.3. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie miasta znajduje się **Muzeum Regionalne w Słupcy** założone w 1975 r. z inicjatywy Wojciecha Sypniewskiego. Prezentuje historię i kulturę miasta i ziemi słupeckiej.

Muzeum mieści się przy ul. Warszawskiej 53 w Słupcy. Budynek, w którym się znajduje, to zabytkowa willa z początku XX w., charakteryzująca się architekturą secesyjną. Fasada obiektu zdobiona jest detalami ornamentalnymi, a wnętrza zachowały oryginalne elementy wystroju, co dodaje miejscu unikalnego charakteru.

Stała wystawa zatytułowana „Kultura materialna ziemi słupeckiej” prezentuje eksponaty ukazujące życie codzienne mieszkańców regionu w XIX w. Odwiedzający mogą zobaczyć tradycyjne narzędzia rolnicze, sprzęty domowe oraz stroje ludowe, które odzwierciedlają dawne zwyczaje i obyczaje lokalnej społeczności.

Oprócz stałych ekspozycji, muzeum regularnie organizuje czasowe wystawy tematyczne, spotkania autorskie, lekcje muzealne oraz wydarzenia kulturalne, takie jak „Noce w Muzeum” czy „Odpustowe Spotkania”. Te inicjatywy cieszą się dużym zainteresowaniem zarówno mieszkańców, jak i turystów, przyczyniając się do popularyzacji dziedzictwa kulturowego Słupcy i okolic.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości regionów nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

Dziedzictwo niematerialne Miasta Słupcy to przede wszystkim bogate tradycje ludowe, muzyka, folklor, rzemiosło oraz przekazywane ustnie historie i legendy. Mimo postępującej modernizacji, miasto wciąż pielęgnuje swoją tożsamość kulturową poprzez wydarzenia kulturalne i działania lokalnych grup pasjonatów.

• Tradycje i obrzędy ludowe

Słupca, jako miasto o wielkopolskich korzeniach, pielęgnuje wiele regionalnych tradycji:

- **Święto św. Wawrzyńca** – Patron miasta, którego wspomnienie przypada 10 sierpnia. W tym czasie odbywają się uroczystości religijne, festyny oraz wydarzenia kulturalne.
- **Dożynki** – Ludowe święto plonów obchodzone przez mieszkańców regionu, często z udziałem lokalnych zespołów folklorystycznych.
- **Wielkopolskie kołędowanie** – Charakterystyczna dla regionu tradycja odwiedzania domów z kolędą, często z udziałem przebierańców.

- **Muzyka i folklor**

- ~ **Kapela Słupecka** – Działa na rzecz kultywowania regionalnej muzyki ludowej i tradycyjnych pieśni.
- ~ **Pieśni ludowe Wielkopolski Wschodniej** – 3 repertuarze lokalnych zespołów znajdują się charakterystyczne pieśni śpiewane przy różnych okazjach, np. weselnych czy obrzędowych.
- ~ **Tradycyjne tańce wielkopolskie** – tańce takie jak wiwat, przodek czy okrągłak są elementem niematerialnego dziedzictwa Słupcy i regionu.

- **Rzemiosło i tradycje rękodzielnicze**

- ~ **Garncarstwo i ceramika** – choć rzemiosło to nie jest już tak popularne, w przeszłości w Słupcy istniały warsztaty garncarskie, których tradycje starają się podtrzymywać lokalni artyści.
- ~ **Tradycje tkackie i hafciarskie** –rękodzieło, zwłaszcza haft wielkopolski, było popularne wśród mieszkańców.
- ~ **Sztuka ludowa** – Wycinanki, malarstwo na szkle i inne formy sztuki ludowej są prezentowane podczas lokalnych wydarzeń kulturalnych.

- **Gwara i opowieści ludowe**

- ~ **Gwara wielkopolska** – W mowie mieszkańców Słupcy można usłyszeć elementy charakterystyczne dla gwary wielkopolskiej, choć coraz rzadziej używane w codziennym języku. Wyrażenia takie jak „tej”, „wiara” (społeczność), „szpycować” (podłuchiwać) są nadal rozpoznawalne.
- ~ **Legends i opowieści lokalne** – Istnieją podania związane z historią miasta, np. o dawnych rycerzach, kościele św. Wawrzyńca czy ukrytych skarbach.

- **Instytucje kultury i organizacje działające w sferze kultury**

- ~ **Muzeum Regionalne w Słupcy**
- ~ **Miejski Dom Kultury** uczestniczy w organizacji imprez kulturalnych na terenie miasta, podnosi poziom edukacji kulturalnej społeczeństwa, stwarza warunki do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i kultury rodzimej. Przy Miejskim Domu Kultury działa kino „Sokolnia”.
- ~ **Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna** posiada wypożyczalnię dla dorosłych, oddział dla dzieci i młodzieży oraz czytelnię internetową. Biblioteka oferuje bezpłatny dostęp do Internetu. Poza tym prowadzi bogatą działalność kulturalno-oświatową: organizuje spotkania autorskie, warsztaty literackie, różnego rodzaju konkursy: literackie, plastyczne o zasięgu miejskim i powiatowym.
- ~ **Centrum Doskonalenia Nauczycieli Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Koninie Filia w Słupcy** gromadzi księgozbiór kierując się potrzebami nauczycieli, osób studiujących oraz potrzebami wynikającymi z przeobrażeń i zmian, jakie zachodzą w kraju. Biblioteka prowadzi działalność wydawniczą, organizuje i prowadzi działalność edukacyjną i kulturalną, w szczególności otwarte zajęcia edukacyjne, lekcje biblioteczne, spotkania autorskie, organizuje wystawy tematyczne, sesje naukowe i popularnonaukowe, edukację czytelniczną i medialną. Ponadto organizuje i prowadzi wspomaganie bibliotek szkolnych, w tym w zakresie organizacji i zarządzania biblioteką szkolną oraz szkolenia dla nauczycieli bibliotekarzy i konferencje szkoleniowo-metodyczne.
- ~ **Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne** to stowarzyszenie, którego celem jest rozbudzanie i rozwijanie zainteresowań mieszkańców miasta przyszłością i przeszłością miasta Słupcy oraz prowadzenie działalności w celu podnoszenia poziomu kulturalnego mieszkańców Słupcy.
- ~ **Stowarzyszenie im. Apolinarego Szeluty w Słupcy** – celami stowarzyszenia są: rozpowszechnianie twórczości kompozytorskiej Apolinarego Szeluty w Polsce, Europie i na świecie, współtworzenie życia kulturalnego miasta Słupcy i Powiatu Słupeckiego, wprowadzanie twórczości artystów polskich w europejski i światowy obieg kulturowy oraz edukacja dzieci i młodzieży. Stowarzyszenie zajmuje się organizacją koncertów, audycji, odczytów, konkursów, festiwali i innych imprez muzycznych. Prowadzi także działalność koncertową, edukacyjną, wydawniczą i naukową.

~ **Klub Seniora „Odrodzenie”** to stowarzyszenie, którego celem jest zaspokajanie potrzeb członków w zakresie działalności kulturalnej, turystycznej, poprzez organizowanie imprez kulturalnych dla członków koła i mieszkańców miasta.

Słupca posiada również **Miejską Trasę Turystyczną** z tablicami informacyjnymi przedstawiającymi charakterystyczne dla miasta obiekty i miejsca, co stanowi element promocji wśród turystów, a dla mieszkańców jest dodatkowym źródłem wiedzy o historii miasta. To projekt, który przybliży historię miasta nie tylko mieszkańcom, ale także przyjezdnym. Historię, którą mają nie tylko zabytki, ale także pomniki, budynki czy miejsca. Miejska Trasa Turystyczna to koncepcja łącząca projekt „Twoje miasto, jakiego nigdy nie widziałeś”. Słupca przyłączyła się do projektu artystycznego „Stadtecken – Zakątki Miasta, w którym chodzi głównie o pokazanie miasta w nieco inny, oryginalny sposób łączący dzisiejszy świat ze światem z minionych czasów. Trasa powstawała sukcesywnie i obecnie liczy 29 stacji.

Miasto w ramach projektu „Baśniowa Noc” na Skwerze Szeluty zainstalowało minisłuchowiska z aplikacją na telefon. To sześć opowieści o historii miasta, ludziach i wydarzeniach z nimi związanych. Minisłuchowiska, powstały z inicjatywy Stowarzyszenia im. Apolinarego Szeluty w Słupcy. Zadanie zostało zrealizowane dzięki środkom finansowym Gminy Miejskiej Słupca i środkom unijnym pozyskanym ze Stowarzyszenia Unia Nadwarciańska w ramach projektu „Baśniowa Noc”. W ramach projektu zamontowane zostały specjalne tabliczki w sześciu miejscach na Skwerze Szeluty i w jego otoczeniu oraz jedna przed kościołem św. Wawrzyńca.

- **Wydarzenia kulturalne i lokalne święta**

Na terenie miasta organizowanych jest wiele wydarzeń kulturalnych oraz imprez sportowych, w których licznie uczestniczą mieszkańcy i przyjezdni. Wśród cyklicznie odbywających się wydarzeń znajdują się:

~ **Wawrzynki Słupeckie**, w ramach których organizowane są m.in. koncerty organowe, dni miasta, w tym Biegi Wawrzynkowe biegi dziecięce i młodzieżowe, bieg rodzinny, bieg na 10 km, Mistrzostwa Par Małżeńskich.

~ **Dni Słupcy** – coroczne święto miasta, podczas którego organizowane są koncerty, warsztaty rzemieślnicze i inne wydarzenia promujące lokalne dziedzictwo.

~ **Przegląd Twórczości Ludowej** – spotkania artystów, zespołów muzycznych i rzemieślników, którzy prezentują swoje umiejętności.

~ **Turnieje historyczne i rekonstrukcje** – wydarzenia nawiązujące do średniowiecznej historii miasta i tradycji rycerskich.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Miasta Słupcy funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Miasta Słupcy znajduje się 6 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne (Tabela nr 1.) Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Słupcy

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ
1	Słupca – miasto	układ urbanistyczny	55/544 z dnia 23.02.1956 r.	-
2	Słupca, ul. Warszawska, dz. nr 1711	kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca	59/623 z dnia 25.04.1958 r.	kościelna
3	Słupca, ul. Sienkiewicza, dz. nr 1782	kościół filialny, ob. parafialny pw. św. Leonarda i Wniebowzięcia NMP	60/624 z dnia 25.04.1958 r.	kościelna
4	Słupca, ul. Kościuszki 4	zajazd pocztowy, ob. budynek mieszkalny	405/147 z dnia 07.04.1988 r.	prywatna
5	Słupca, ul. Warszawska, dz. nr 1194	park miejski	729/Włkp/A z dnia 29.12.2008 r.	miasto Słupca
6	Słupca	grodzisko pierścieniowate, stan. 1, AZP 55-37/39	414/Włkp/C z dnia 22.03.2011 r.	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu Miasta Słupcy wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie kościołów (Tabela nr 2). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Miasta Słupcy

LP.	ADRES	OBIEKT	NRI I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Słupca, ul. Warszawska, dz. nr 1711	37 pozycji wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca	nr 38/B z dnia 09.11.1970 r.
2		1 pozycja wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca	nr B-103/49 z dnia 09.05.1996 r.
3		1 pozycja wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca	nr KS.Z.II-1/91/50 z dnia 09.06.1950 r.
4		1 pozycja wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca	nr KS.Z.II-1/90/50 z dnia 09.06.1950 r.
5	Słupca, ul. Sienkiewicza, dz. nr 1782	14 pozycji wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Leonarda i Wniebowzięcia NMP	nr 37/B z dnia 09.11.1970 r.

5.5.5. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,

- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych;

5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP Miasta Słupcy jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego. Zasady te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Na terenie Miasta Słupcy obowiązuje łącznie 19 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wykaz obowiązujących na terenie Miasta Słupcy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

1. Uchwała nr 123/XXVIII/96 Rady Miejskiej w Słupcy z dnia 12 listopada 1996 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Słupcy;
2. Uchwała nr IX/49/99 Rady Miasta Słupcy z dnia 29 kwietnia 1999 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu budownictwa mieszkaniowego w Słupcy „przy lesie”;
3. Uchwała nr XVII/115/2000 Rady Miasta Słupcy z dnia 29 lutego 2000 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Słupcy w rejonie ul. Szeluty, Gajowej;
4. Uchwała nr XXXII/218/2001 Rady Miasta Słupcy z dnia 27 września 2001 r. w sprawie sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Słupcy,
5. Uchwała nr XVII/124/2004 Rady Miasta Słupcy z dnia 26 lutego 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy – część „A”;
6. Uchwała nr XXV/166/2004 Rady Miasta Słupcy z dnia 9 grudnia 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy – część „C”;
7. Uchwała nr XLII/285/06 Rady Miasta Słupcy z dnia 28 września 2006 r. w sprawie zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
8. Uchwała nr XX/105/08 Rady Miasta Słupcy z dnia 27 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
9. Uchwała nr XXVIII/189/13 Rady Miasta Słupcy z dnia 27 marca 2013 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy dla terenu działki o numerze geodezyjnym 992;
10. Uchwała nr XXXVI/247/14 Rady Miasta Słupcy z dnia 9 stycznia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
11. Uchwała nr XL/270/14 Rady Miasta Słupcy z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
12. Uchwała nr XLIII/296/14 Rady Miasta Słupcy z dnia 30 października 2014 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
13. Uchwała nr XVI/101/16 Rady Miasta Słupcy z dnia 31 marca 2016 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
14. Uchwała nr XXII/136/16 Rady Miasta Słupcy z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
15. Uchwała Nr XXXIII/247/18 Rady Miasta Słupcy z dnia 1 marca 2018 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;

16. Uchwała Nr XXI/176/2021 Rady Miasta Słupcy z dnia 7 kwietnia 2021 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
17. Uchwała Nr XLIV/297/2022 Rady Miasta Słupcy z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
18. Uchwała Nr XLV/309/2023 Rady Miasta Słupcy z dnia 26 stycznia 2023 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy;
19. Uchwała Nr II/5/2024 Rady Miasta Słupcy z dnia 23 maja 2024 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Słupcy.

Miasto Słupca jest na etapie opracowania planu ogólnego Miasta Słupcy.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej,

która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Słupca została wykonana opracowaniu w 2017 r., przyjęta Zarządzeniem nr 82 Burmistrza Miasta Słupcy z dnia 16.08.2017 r.

W Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Słupcy dokonano następujących zmian:

- wyłączenie obiektu – karta adresowa zabytku, budynek mieszkalny przy ul. Sukienniczej 8 w Słupcy (Zarządzenie Nr 32/2022 Burmistrza Miasta Słupcy z dnia 9 marca 2022 r.);
- włączenie obiektu – elektrownia, sklep, ob. budynek usługowy w dawnym zespole elektrowni i łaźni miejskiej przy ul. Mickiewicza 24 w Słupcy (Zarządzenie Nr 1/2024 Burmistrza Miasta Słupcy z dnia 2 stycznia 2024 r.);
- włączenie obiektu – cmentarz prawosławny położony przy ul. Apolinarego Szeluty w Słupcy (Zarządzenie Nr 33/2022 Burmistrza Miasta Słupcy z dnia 9 marca 2022 r.);
- włączenie obiektu – budynek elektrowni w zespole elektrowni i łaźni miejskiej położony przy ul. Mickiewicza w Słupcy, dz. nr 1561).

Spis obiektów ujętych w GEZ zawierają Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2. Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka. Baza danych AZP stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych: kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, badań powierzchniowych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżnić można ich różne rodzaje: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych. One też zwykle są przedmiotem zainteresowania zarówno turystów, jak i geografów turystyki oraz służb

konserwatorskich. Zabytki archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, po odpowiednim zabezpieczeniu i przygotowaniu, mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Na obszarze miasta Słupca, jako najstarsze zlokalizowano ślady ludności z okresu mezolitu. Była to koczująca ludność zajmująca się myślistwem, rybołówstwem i zbieractwem. Natomiast z okresu neolitu, gdy podejście człowieka do przyrody ewoluowało w stronę osiadłego trybu życia i hodowli zwierząt, pochodzą ślady osadnictwa ludności kultury pucharów lejkowatych i ceramiki sznurkowej.

Epoka żelaza i związana z nią kultura łużycka to dobrze zbadane i poznane stanowiska, między innymi grodzisko na Jeziorze Słupeckim, osada otwarta i grobla w Słupcy, której makietę można oglądać w Muzeum Regionalnym w Słupcy. W późniejszym okresie tej epoki – lateńskim (400-100 lat p.n.e.) pojawiła się tu ludność kultury pomorskiej. W okresie rzymskim na obszarze żyła tu ludność kultury przeworskiej, trudniąca się hutnictwem i kowalstwem, a także handlem. Wśród znalezisk z tego okresu są miecze, groty z żelaza, brązu, kości, gliny, a także naczynia toczzone na kole garncarskim czy monety rzymskie. U schyłku okresu rzymskiego pojawiła się na krótko ludność germańska, nastąpiło także zahamowanie handlu i wymiany towarowej. Kolejnymi osadnikami byli już Słowianie.

Grodzisko pierścieniowate w Słupcy – st. 1, ob. AZP 55-37/39, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 414/Wlkp/C decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 22.03.2011 r. objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionego stanowiska. Grodzisko zostało oznakowane poprzez ustawienie tablicy informacyjnej na brzegu jeziora.

W lutym 2024 r. zostały zakończone prace nad jeziorem Słupeckim, gdzie się znajdują obszary archeologiczne. Wszystkie prace były nadzorowane przez archeologa.

W najbliższym czasie nie są planowane prace przy/na obszarach archeologicznych.

Ochronie konserwatorskiej podlegają również nawarstwienia kulturowe historycznego układu urbanistycznego miasta wpisanego do rejestru zabytków pod nr 55/544 decyzją z dnia z 23.02.1956 r.

Wszystkie stanowiska wymagają dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków

oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Miasta Słupcy.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA SŁUPCY	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• zachowany zabytkowy historyczny układ urbanistyczny miasta; • park miejski z historycznym układem przestrzennym, kompozycją zieleni i historycznym drzewostanem; • systematyczna ochrona zabytków poprzez udzielanie dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się z gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Miejskiej Słupca; • opracowania gminna ewidencja zabytków; • obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego oraz wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; • aktywnie działające instytucje zajmujące się szerzeniem kultury, m.in. Miejski Dom Kultury, Muzeum Regionalne, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne; • miejska trasa turystyczna (obejmująca najatrakcyjniejsze punkty turystyczne w mieście oraz multimedialne wideoprezentacje obiektów); • gmina należy do Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Unia Nadwarciańska”; • organizowanie imprez kulturalnych; mających na celu promocję miasta, m.in. Wawrzynki Słupskie.	• stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu miasta przeznaczone na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; • przeciążanie zabytków funkcjami: adaptacja poddaszy na mieszkania, parterów na usługi i związane z tym konieczne przekształcenia substancji zabytkowej; • niekontrolowane mnożenie reklam i innych nośników na obiektach i obszarach historycznych; • rozwój budownictwa mieszkalnego dewaloryzujący historyczny układ przestrzenny; • niewystarczająco rozwinięta baza usług kulturalno-rekreacyjnych; • nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych; • częściowe oznakowanie obiektów zabytkowych; • brak integracji społecznej wokół rozwiązywania problemów związanych z rewaloryzacją obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • udział miasta w strukturze Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Unia Nadwarciańska”; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie miasta z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • duży potencjał rozwojowy wynikający z lokalizacji miasta przy drodze krajowej nr 92 oraz autostradzie A2;	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie miasta; • sezonowość turystyki; • umieszczanie na budynkach objętych ochroną konserwatorską oraz w obrębie obszarów objętych ochroną konserwatorską reklam zwłaszcza o charakterze wielkoformatowym; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany

• wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu miasta, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • w odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego na terenie miasta: – inwestycje budowlane i przemysłowe; – nielegalna eksploatacja piasnic i żwirowni, – głęboka orka w obrębie pól, – działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali – wykorzystywanie ciężkiego sprzętu w rolnictwie – rozwój budownictwa na obrzeżach miast oraz budowa dróg i obwodnic, czyli te inwestycje, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.
---	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta Słupcy. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością.

W GPOnZ wyznaczono cele główne, długoterminowe na podstawie których opracowano trzy działania priorytety wraz z zadaniami, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programu opieki nad zabytkami Miasta Słupcy na lata 2017-2020 oraz na lata 2021-2024. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji

zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie działań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

Priorytet I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego.

Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Miasta Słupcy

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego.		
CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miasta	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczna aktualizacja Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy aktualizowano Plan
	Wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków do końca 2028 r.	Czy wykonano aktualizację
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Kontynuacja realizowanych inwestycji – rewitalizacja słupeckiego rynku. W zakres prac wchodzi: – Renowacja płyty głównej-środkowej (utworzenie nowych alejek z płyt granitowych oraz nawierzchni przepuszczalnych, budowa fontanny, budowa nowego oświetlenia, montaż małej architektury (ławki, kosz, leżaki), nasadzenia zieleni (drzewa, trawy, byliny); – Wymiana nawierzchni na ulicach i pierzejach wokół płyty głównej (chodniki zostaną wykonane z płyt granitowych uzupełnionych kostką granitową, jezdnie z kostki granitowej); wymiana oświetlenia, nasadzenia zieleni (drzewa, trawy, byliny).	Zakres działań, wartość poniesionych wydatków, dotacji
	Coroczne uchwalanie przez Radę Miasta wysokości środków przeznaczonych na	Poziom % dotacji w budżecie miasta, wartość przekazanych

	dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się z gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Miejskiej Słupca.	dotacji, ilość złożonych wniosków, kwota wnioskowanych dotacji, ile obiektów poddano pracom, zakres prac
	Rozpropagowanie możliwości uzyskania nagrody za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury.	Jakie działania podjęto, czy i ile złożono wniosków
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy i Parku Miejskiej, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, wartość zaplanowanych/poniesionych środków
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta.

CELE OPERACYJNE	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy we ścisłej współpracy z współpracą np. z Miejskim Domem Kultury i Muzeum Regionalnym, Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną, Słupckim Towarzystwem Społeczno-Kulturalne, Lokalną Grupą Działania Stowarzyszenie „Unia Nadwarciańska”.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Promocja i rozwijanie miejskiej trasy turystycznej, np. poprzez stworzenie wirtualnego przewodnika po mieście – stworzenie punktów dostępu do aplikacji oraz e-budek.	Gdzie i jak promowano, z kim współpracowano
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
	Oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w Systemie Informacji Przestrzennej.	Czy oznakowano obiekty, ilość odsłon

Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie miasta ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Miasta Słupcy),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Miasta Słupcy dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Miasta Słupcy,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

- **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,

- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – przyznawane są zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki finansowe na dany rok pozostające w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli lub posiadaczy zabytków, wg wzorów zamieszczonych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Na stronie znajduje się także regulamin wewnętrzny przyznawania dotacji.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Wielkopolskiego – zasady udzielania dotacji przez Województwo szczegółowo określa Uchwała nr XXIX/409/08 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 1 grudnia 2008 r. Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Podstawą udzielenia dotacji jest prawidłowo złożony wniosek wraz z kompletem załączników.

Środki z budżetu Powiatu Śłupeckiego – dotacje przyznawane są zgodnie z Uchwałą Nr LXXII/439/2024 Rady Powiatu Śłupeckiego z dnia 25 stycznia 2024 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Zmieniona Uchwałą Nr LXXV/455/2024 Rady Powiatu Śłupeckiego z dnia 25 kwietnia 2024 r. Wysokość środków finansowych przeznaczonych na cel określa się corocznie w uchwale budżetowej. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac przy zabytku.

Wnioski o udzielenie dotacji wraz z wymaganymi załącznikami należy kierować do Zarządu Powiatu Śłupeckiego w formie papierowej od dnia 1 grudnia każdego roku poprzedzającego rok udzielenia dotacji do końca lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja. W danym roku wnioskodawca może złożyć tylko jeden wniosek obejmujący prace przy jednym zabytku

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Miasta Słupcy – reguluje Uchwała Nr LI/362/2023 Rady Miasta Słupcy z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Gminy Miejskiej Słupca.

Dotacja na prace konserwatorskie lub restauratorskie lub roboty budowlane przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 75% ogółu nakładów na te prace lub roboty. Wnioski o udzielenie dotacji składa się do dnia 30 września roku poprzedzającego rok, w którym dotacja ma być udzielona.

Dodatkowo Miasto Słupca posiada szczegółowe zasady i tryb przyznawania nagród za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury, które określa Uchwała Nr VII/34/11 Rady Miasta Słupcy z dnia 31 marca 2011 r.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków,

czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Słupcy
11. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2017-2020
12. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2021-2024
13. B. Szczepański (red.), Dzieje Słupcy, Poznań 1996
14. T. Malinowski Tadeusz, Prasłowiańskie osadnictwo w Słupcy, Poznań 1968
15. Z. Jasiewicz i inni, Dzieje ziemi słupskiej, Poznań 1960
16. M. Jarecki, Krótka historia powiatów ziemi słupskiej, Słupca 2002
17. „Zeszyty Słupskie”, red. B. Wojciechowska, nr 3/4: Spacerkiem po Słupcy, Słupca 2007
18. www.słupca.pl
19. www.stat.gov.pl/gus
20. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel, rysunków i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Słupcy
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Miasta Słupcy
3. Tabela nr3. Analiza SWOT
4. Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Miasta Słupcy
5. Rys. nr 1, zdjęcie nr 1. Układ urbanistyczny miasta – dawniej i dziś
6. Rys. nr 2. Plan murów obronnych z układem ulic i ważniejszych obiektów
7. Rys. nr 3. Widok miasta Słupcy z 1705 r. (rycina), (źródło: Dzieje Słupcy – praca zbiorowa pod redakcją Bolesława Szczepańskiego, s. 76

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Miasta Słupcy

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Słupca	miasto	układ urbanistyczny
2	Słupca	ul. Warszawska, dz. nr 1711	kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca
3	Słupca	ul. Warszawska/ Okopowa/Kościelna, dz. nr 1711	ogrodzenie z bramami w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca
4	Słupca	ul. Kościelna 3	plebania w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca
5	Słupca	ul. Okopowa 4	wikarówka w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca
6	Słupca	ul. Sienkiewicza, dz. nr 1782	kościół filialny, ob. parafialny pw. św. Leonarda i Wniebowzięcia NMP
7	Słupca	ul. Bóżnicza 11	synagoga, biblioteka, ob. budynek mieszkalny w zespole dawnej synagogi
8	Słupca	ul. Bóżnicza 11c	mykwa ?, ob. budynek mieszkalny w dawnej zespole synagogi
9	Słupca	ul. Bóżnicza 11b	ubojnia rytualna, ob. budynek mieszkalny z częścią gospodarczą w zespole dawnej synagogi
10	Słupca	ul. Bóżnicza 11a	dom rabina, ob. budynek mieszkalny w zespole dawnej synagogi
11	Słupca	ul. Cmentarna, dz. nr 1169	cmentarz katolicki św. Krzyża
12	Słupca	ul. Cmentarna, dz. nr 1169	kaplica cmentarna
13	Słupca	ul. Gajowa, dz. nr 1144/3	cmentarz żydowski
14	Słupca	ul. Kościuszki 4	pozostałości muru miejskiego
15	Słupca	ul. Poznańska 16	Starostwo Powiatowe
16	Słupca	ul. Traugutta 4	przysiółek miejski, garaże i magazyn, internat Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. M. Grzegorzewskiej, ob. sąd rejonowy
17	Słupca	ul. Plac Szkolny 15	gimnazjum żydowskie, później Szkoła Handlowa przekształcona w Gimnazjum Kupieckie, koszary, Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. M. Grzegorzewskiej, ob. budynek nieużytkowany
18	Słupca	ul. Plac Szkolny 1-1a	szkoła powszechna, ob. szkoła podstawowa nr 1 i liceum ogólnokształcące
19	Słupca	ul. Poznańska 20	komora celna w dawnym zespole komory celnej, później sądu, ob. Starostwo Powiatowe
20	Słupca	ul. Poznańska 18	oficyna I i II w dawnym zespole komory celnej, później sądu, ob. Starostwo Powiatowe
21	Słupca	ul. Kolejowa 1	dworzec kolejowy
22	Słupca	ul. Kościuszki 4	zajazd pocztowy, ob. budynek mieszkalny
23	Słupca	ul. Warszawska, dz. nr 1194	park miejski
24	Słupca	ul. 3 Maja 19	budynek mieszkalny
25	Słupca	ul. 3 Maja 20	budynek mieszkalny
26	Słupca	ul. 3 Maja 20	brama
27	Słupca	ul. 3 Maja 21	budynek mieszkalny
28	Słupca	ul. 3 Maja 21	brama i ogrodzenie
29	Słupca	ul. 3 Maja 42	budynek mieszkalny
30	Słupca	ul. 3 Maja 43	budynek mieszkalny
31	Słupca	ul. 3 Maja 44	budynek mieszkalny
32	Słupca	ul. 11 Listopada 2	budynek mieszkalny

33	Słupca	ul. 11 Listopada 4	budynek mieszkalny
34	Słupca	ul. 11 Listopada 6	budynek mieszkalny
35	Słupca	ul. 11 Listopada 8	budynek mieszkalny
36	Słupca	ul. 21 Stycznia 7	budynek mieszkalny
37	Słupca	ul. 21 Stycznia 11	budynek mieszkalny
38	Słupca	ul. 21 Stycznia 21	budynek mieszkalny
39	Słupca	ul. Bóźnicza 6	budynek mieszkalny
40	Słupca	ul. Bóźnicza 13	budynek mieszkalny
41	Słupca	ul. Dworcowa 12	budynek mieszkalny
42	Słupca	ul. Dworcowa 16	budynek mieszkalny
43	Słupca	ul. Elektrowniana 5	budynek mieszkalny
44	Słupca	ul. Kościelna 20	budynek mieszkalny
45	Słupca	ul. Kościelna 30	budynek mieszkalny
46	Słupca	ul. Kościuszki 2	budynek mieszkalny
47	Słupca	ul. Kościuszki 6	budynek mieszkalny
48	Słupca	ul. Kościuszki 9	budynek mieszkalny, ob. budynek administracyjny
49	Słupca	ul. Matejki 4	budynek mieszkalny
50	Słupca	ul. Matejki 4a	budynek mieszkalny
51	Słupca	ul. Matejki 5	budynek mieszkalny
52	Słupca	ul. Matejki 7	budynek mieszkalny
53	Słupca	ul. Mickiewicza 6	budynek mieszkalny
54	Słupca	ul. Mickiewicza 16	budynek mieszkalny
55	Słupca	ul. Mickiewicza, dz. nr 1561	budynek elektrowni w zespole elektrowni i łaźni miejskiej
56	Słupca	ul. Okopowa 9	budynek mieszkalny
57	Słupca	ul. Okopowa 11	budynek mieszkalny
58	Słupca	ul. Okopowa 11	oficyna
59	Słupca	ul. Plac Parysa 6	budynek mieszkalny
60	Słupca	ul. Plac Szkolny 2	budynek mieszkalny
61	Słupca	ul. Plac Szkolny 12	budynek mieszkalny
62	Słupca	ul. Plac Szkolny 18	budynek mieszkalny
63	Słupca	ul. Plac Wolności 2	budynek mieszkalny
64	Słupca	ul. Plac Wolności 8	budynek mieszkalny
65	Słupca	ul. Plac Wolności 9	budynek mieszkalny
66	Słupca	ul. Plac Wolności 11	budynek mieszkalny
67	Słupca	ul. Plac Wolności 12	budynek mieszkalny
68	Słupca	ul. Plac Wolności 13	budynek mieszkalny
69	Słupca	ul. Plac Wolności 14	budynek mieszkalny
70	Słupca	ul. Plac Wolności 15	budynek mieszkalny
71	Słupca	ul. Plac Wolności 16	budynek mieszkalny
72	Słupca	ul. Plac Wolności 17	budynek mieszkalny
73	Słupca	ul. Plac Wolności 18	budynek mieszkalny
74	Słupca	ul. Plac Wolności 19	budynek mieszkalny
75	Słupca	ul. Plac Wolności 20	budynek mieszkalny
76	Słupca	ul. Plac Wolności 21	budynek mieszkalny
77	Słupca	ul. Poznańska 1	budynek mieszkalny
78	Słupca	ul. Poznańska 3	budynek mieszkalny
79	Słupca	ul. Poznańska 4	budynek mieszkalny
80	Słupca	ul. Poznańska 7	budynek mieszkalny
81	Słupca	ul. Poznańska 9	budynek mieszkalny
82	Słupca	ul. Poznańska 10	budynek mieszkalny
83	Słupca	ul. Poznańska 12	budynek mieszkalny
84	Słupca	ul. Poznańska 15	budynek mieszkalny

85	Słupca	ul. Poznańska 22	budynek mieszkalny
86	Słupca	ul. Poznańska 30	budynek mieszkalny
87	Słupca	ul. Sienkiewicza 4	budynek mieszkalny
88	Słupca	ul. Sienkiewicza 12	budynek mieszkalny
89	Słupca	ul. Sukiennicza 7	budynek mieszkalny
90	Słupca	ul. Szeluty 3	willa
91	Słupca	ul. Szeluty 3	ogrodzenie
92	Słupca	ul. Szeluty	cmentarz prawosławny
93	Słupca	ul. Traugutta 2	budynek mieszkalny
94	Słupca	ul. Traugutta 3	budynek mieszkalny
95	Słupca	ul. Traugutta 6	budynek mieszkalny, ob. redakcja Gazety Słupckiej
96	Słupca	ul. Warszawska 3	budynek mieszkalny
97	Słupca	ul. Warszawska 5	budynek mieszkalny
98	Słupca	ul. Warszawska 7	budynek mieszkalny
99	Słupca	ul. Warszawska 10	budynek mieszkalny
100	Słupca	ul. Warszawska 11	budynek mieszkalny
101	Słupca	ul. Warszawska 12	budynek mieszkalny
102	Słupca	ul. Warszawska 13	budynek mieszkalny
103	Słupca	ul. Warszawska 15	budynek mieszkalny
104	Słupca	ul. Warszawska 17	budynek mieszkalny
105	Słupca	ul. Warszawska 19	budynek mieszkalny
106	Słupca	ul. Warszawska 23	budynek mieszkalny
107	Słupca	ul. Warszawska 24	budynek mieszkalny
108	Słupca	ul. Warszawska 30	budynek mieszkalny
109	Słupca	ul. Warszawska 33	budynek mieszkalny
110	Słupca	ul. Warszawska 37	budynek mieszkalny
111	Słupca	ul. Warszawska 41	budynek mieszkalny
112	Słupca	ul. Warszawska 43	budynek mieszkalny
113	Słupca	ul. Warszawska 45	budynek mieszkalny
114	Słupca	ul. Warszawska 53	willa, ob. Muzeum Regionalne
115	Słupca	ul. Warszawska 53	ogrodzenie z bramą
116	Słupca	ul. Sienkiewicza 2	łaźnia, ob. budynek mieszkalny w dawnym zespole elektrowni i łaźni miejskiej
117	Słupca	ul. Elektrowniana 2	budynek administracyjny, magistrat, ob. budynek mieszkalny w dawnym zespole elektrowni i łaźni miejskiej
118	Słupca	ul. Kleczewska, dz. nr 2196	pozostałości młyna wodnego, później motorowego w dawnym zespole młyna
119	Słupca	ul. Kleczewska 81	dom młynarza w dawnym zespole młyna
120	Słupca	ul. Kleczewska 81	stodoła w dawnym zespole młyna
121	Słupca	ul. Okopowa 23	kuźnia, ob. zakład kowalsko-ślusarski

*obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków na terenie Miasta Słupcy

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Słupca	AZP 55-36	9	19
2	Słupca	AZP 55-36	12	18
3	Słupca	AZP 55-36	13	17
4	Słupca	AZP 55-36	14	16
5	Słupca	AZP 55-36	15	20
6	Słupca	AZP 55-36	17	21
7	Słupca	AZP 55-36	21	14
8	Słupca	AZP 55-36	22	22
9	Słupca	AZP 55-36	23	23
10	Słupca	AZP 55-36	28	28
11	Słupca	AZP 55-37	1	39
12	Słupca	AZP 55-37	2	40
13	Słupca	AZP 55-37	3	41
14	Słupca	AZP 55-37	4	50
15	Słupca	AZP 55-37	5	53
16	Słupca	AZP 55-37	6	49
17	Słupca	AZP 55-37	7	43
18	Słupca	AZP 55-37	8	42
19	Słupca	AZP 55-37	10	54
20	Słupca	AZP 55-37	11	52
21	Słupca	AZP 55-37	18	8
22	Słupca	AZP 55-37	19	10
23	Słupca	AZP 55-37	20	44
24	Słupca	AZP 55-37	24	56
25	Słupca	AZP 55-37	26	61
26	Słupca	AZP 55-37	27	57

*obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

UZASADNIENIE
do Uchwały Nr.....
Rady Miasta Słupcy
z dnia.....2025 r.
w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami miasta Słupcy
na lata 2025 - 2028

Gmina Miejska Słupca, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na gminę art.87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków pismem nr WWKZ. 5120. 6791. 4.2025 z dnia 07.07 2025 r. pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Słupcy na lata 2025 - 2028. Mając wzgląd na powyższe należy przyjąć podjęcie tej uchwały za uzasadnione.